

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування
_____ О.Н.Євтушенко
«__» _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: **ПОДАТКОВІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ**

Керівник: доктор наук з державного
управління, професор
Андріяш Вікторія Іванівна

Рецензент: доктор політичних наук,
професор
Євтушенко Олександр Никифорович

Виконав: студент 637-з групи
Петровська Олена Євгенівна

Спеціальності: 281 «Публічне управління та
адміністрування»

ОПП: «Публічне управління та
адміністрування»

м. Миколаїв – 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ.....	7
1.1. Економічна сутність ризиків та їх класифікація.....	7
1.2. Поняття податкових ризиків та фактори їх виникнення.....	18
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ.....	28
2.1. Методи оцінки та управління ризиками.....	28
2.2. Управління податковими ризиками.....	39
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ НАЯВНОСТІ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ.....	49
3.1. Податкові ризики держави та платників податків.....	49
3.2. Шляхи мінімізації податкових ризиків.....	58
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	74

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі результаті розвитку та реформування податкової системи недостатньо уваги приділяється відповідним розробкам у сфері фундаментальних основ оподаткування. Більшість досліджень присвячено методичним питанням обчислення та сплати конкретних видів податків, у той час як оподаткування є складним процесом, що має внутрішню структуру та функціональні взаємозв'язки, ключовим елементом якого є податкове зобов'язання. Враховуючи, що податкове зобов'язання виконується платником податків самостійно, необхідною та сполучною ланкою, що дозволяє державі відстежувати відповідність законодавчо покладених на неї податкових зобов'язань, є податковий контроль. Саме за його здійснення виявляються факти невизначеностей в оподаткуванні, які вносять значну невідповідність до процесу оподаткування. Визнання наявності спірних питань щодо оподаткування свідчить про наявні невизначеності, які пояснюються лише з позицій припущення інформаційних асиметрій в оподаткуванні. Інформаційна асиметрія, будучи реальним фактом суспільного життя, деформує основні принципи оподаткування та вимагає внесення коректив до існуючих підходів щодо оподаткування. Проявом інформаційної асиметрії щодо платників податків є порушення принципу визначеності оподаткування, що має негативні фінансові наслідки як для платника податків (пені та штрафи), так і для держави (своєчасно не отримані доходи бюджету). Порушення визначеності призводить до виникнення у платника податків податкових ризиків, причиною яких є невиконання платником податків податкових зобов'язань у визначеному законом обсязі. Держава при виявленні фактів заподіяння їй фінансових збитків застосовує правові та адміністративні механізми їх відшкодування. Діяльність платника податків, спрямовану на захист власних інтересів у частині дотримання принципу

визначеності оподаткування та виключення у зв'язку з цим податкових ризиків, не набула належної уваги під час дослідження процесів оподаткування. Підтвердженням цього є практична відсутність наукових праць з питань виникнення податкових ризиків та наслідків, що виникають, в результаті порушення принципу визначеності. У зв'язку з цим є актуальним як дослідження податкових ризиків і фінансових наслідків їх реалізації, так й визначення прийомів, що дозволяють оцінити невизначеність податкового зобов'язання для платника податків.

Теоретичне дослідження вказаної роботи ґрунтується на вивченні наявних розробок щодо проблем оподаткування в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема: В. Білоусько, М. Беленкова, О. Бондар, В. Гросул, М. Усова, Н. Євтушенко, О. Десятнюк, А. Рачинська, М. Скрипник, Н. Скрипник, Л. Сорока, К. Тарасова, Ф. Ткачик, Х. Хома, С. Фролов, О. Козьменко, А. Бойко та ін. Однак у працях зазначених авторів все ще не знайшли достатнього відображення питання, пов'язані з особливостями розвитку процесу оподаткування в умовах інформаційної асиметрії. Проблеми, зумовлені невизначеністю податкового зобов'язання, результатом якої є податкові ризики, залишаються недостатньо вивченими і вимагають подальшого вирішення. Зокрема, в Україні на даний час практично не досліджено вплив інформаційних асиметрій на податкові ризики в процесі оподаткування, не вироблено чіткої та єдиної методики виявлення та оцінки порушень принципу визначеності податкового зобов'язання, що й визначило вибір теми дослідження, його структуру, цілі та завдання.

Нормативна база дослідження представлена нормами Конституції й законів України, міжнародно-правовими нормативно-правовими актами, указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України та відомчими нормативними актами, що регламентують питання оподаткування.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали регламентації процесів державного оподаткування.

Об'єкт дослідження – податкові зобов'язання платників податків.

Предмет дослідження – податкові ризики, що виникають у процесі виконання податкових зобов'язань та фінансові наслідки їх реалізації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати особливості оподаткування в умовах сьогодення та впливу на податкові ризики, а також розробка науково-практичних рекомендацій щодо оцінки невизначеностей податкового зобов'язання з позицій платника податків.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати основні теоретичні підходи щодо поняття та змісту податкових ризиків;
- окреслити передумови виникнення податкових ризиків;
- сформулювати основні шляхи мінімізації проаналізованих податкових ризиків.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: діалектичний підхід, логічний дедуктивний метод (для обґрунтування доцільності використання засобів ризик менеджменту щодо податкових ризиків в нашій державі шляхом дослідження ефекту їхнього застосування в інших країнах), емпіричний індуктивний метод, метод порівнянь та аналогій (для пошуку спільних і відмінних рис систем оподаткування різних країн у контексті різноманітних їхніх ознак, для зіставлення й вибору найбільш доцільних інструментів податкового стимулювання), економічний аналіз, статистичний аналіз, принцип історичного підходу (для розгляду процесів розвитку наукових досліджень, пов'язаних із економічною безпекою держави, а також досвіду мінімізації податкових ризиків в зарубіжних країнах), системний підхід.

Наукова новизна полягає в тому, що система аналізу податкових ризиків дозволить скоротити небажані наслідки, пов'язані з помилками в обчисленні та сплаті податків, некоректним обліком чи недостатнім

контролем за змінами податкового законодавства; усвідомлення необхідності формування та реалізації цілеспрямованої державної політики щодо використання новітніх інструментів, відновлення довіри до державної влади, підвищення рівня соціальної відповідальності платників, реформа державних податкових органів у напрямку сервісної служби, перетворення з карального у партнерський орган, дозволить побудувати ефективну систему управління податковими ризиками.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання рекомендацій платниками податків та податковими органами можливостей оцінки невизначеності податкових зобов'язань з метою мінімізації податкових ризиків.

Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі при підготовці курсів та спецкурсів з проблем оподаткування в Україні, зокрема, при підготовці курсів «Податкова політика», «Публічне управління», «Податки та контроль» тощо.

Структура дослідження. Специфіка теми, сформульовані мета і завдання визначили послідовність викладення матеріалу і структуру роботи. Робота загальним обсягом 83 сторінки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ

1.1. Економічна сутність ризиків та їх класифікація

На сьогодні, наявність ризику – це невід'ємна риса будь-якої сфери життєдіяльності, особливо підприємництва та під час створення власної справи й протягом подальшого розвитку свого бізнесу. Ризик, як економічна категорія, – є «можливістю отримання збитків замість очікуваного прибутку, втрату доходу або майна, втрату коштів у результаті випадкової зміни умов економічної діяльності» [33, с. 45-46]. Як імовірнісна категорія, ризик визначає можливість того, що прогнозована подія не станеться. Фінансово-господарська діяльність будь-якої організації здійснюється на основі рішень, кожне з яких базується на основі інтуїції чи розрахунків.

Ризик ухвалення рішення – це «ймовірність невідповідності реально одержаних результатів реалізованого рішення поставленим цілям» [58]. При визначенні сутності ризику доводиться стикатися з певними труднощами та різноманітними підходами й думками серед науковців та дослідників. Наявність такої різноманітності щодо вказаного феномену можемо пояснити:

- по-перше, різноманітням цього феномену;
- по-друге, відносною не розробленістю проблеми;
- по-третє, непередбачуваністю допустимих факторів, що виявляють вплив на практичну діяльність людей.

Більшість сучасних досліджень дають можливість стверджувати, що навіть саме слово «ризик» (від лат. *resēcō* – «відсікати», «скорочувати» [23]) є різним за походженням:

– за однією із версій вказане слово є грецького походження (ρίζικόν – «небезпека») [48, с. 62];

– за іншою – іспано-португальського, що означає «риф, підводну скелю, й асоціюється з небезпекою» [64, с. 285];

– за третьою – середньовічного італійського, де є присутніми слова *risiko* («небезпека», «загроза») та *risicare* («лавірувати між скелям») [103].

Ймовірним є й походження поняття «ризик» з давньогрецької мови, що представлено у французькій мові, в якій *risque* буквально означає «об’їжджати скелю», характеризує загрозу й означає «ризикувати» [56, с. 28]. Найявною є й своєрідна точка зору щодо походження поняття «ризик», згідно з якою, ризик має коріння арабської мови *rizg*, що означає «певне абстрактне поняття того, що Бог й доля визначають у вашому житті все» [8].

Щодо української мови, то в більшості словникової літератури прийнято розкривати два основні сприйняття поняття «ризик»: з одного боку, ризикувати означає «пускатися навмання, наважитися, віддати себе на волю випадку, сподіваючись на щастя»; з іншого боку, ризикувати означає «зазнавати відомої небезпеки, мінливості, невдачі» [61].

Щодо фінансово-економічної словникової літератури, то в ній прийнято наводити наступні визначення ризику й економічного ризику зокрема. Ризик – є «усвідомленою можливістю небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв’язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами» [42, с. 785]. Втрати, вказані у даному визначення прийнято вимірювати за допомогою ймовірності виникнення того або іншого рівня втрат. Ризик економічний – є «ймовірністю того або іншого результату (отримання прибутку або зазнання втрат) в ході реалізації певного господарського проекту або операції» [42, с. 786].

На сьогодні поняття «ризик» використовується в різних наукових сферах: природничій, технічній, економічній, соціальній тощо. Крім того, отсаним часом обсяги публікацій щодо проблемних питань ризику

зростають з винятковою швидкістю. Щодо сучасної наукової літератури можемо дійти висновку, незважаючи на посилення інтересу науковців і практиків щодо вказаної проблеми, в науковому полі все ще відсутня єдина точка зору щодо визначення самого поняття «ризик», що є свідченням складності, багатоаспектності, неоднозначності вказаної дефініції (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

**Сучасні наукові підходи щодо визначення поняття та сутності
«ризик»**

Автор	Визначення поняття «ризик»
Д. Дячков	Ризик – є небезпекою настання непередбачуваних і небажаних для суб'єкта наслідків його власних дій [34]
Л. Донець	Ризик – є діяльністю, взаємопов'язаною з подоланням невизначеності за умов здійснення неминучого вибору, під час процесів якого є можливість якісно та кількісно оцінити ймовірність досягнення передбачених результатів, невдач, відхилень від мети [33]
О. Вараксіна, А. Кругова	Ризик – є мірою невизначеності, котра взаємопов'язана з веденням такої діяльності, що супроводжується непередбачуваними умовами, з додатковими витратами ресурсів й потенційною можливістю недоотримання доходів і прибутку, що є присутньою в будь-якій сфері діяльності підприємства [10]
А. Загородній	Ризик – є усвідомленням можливості небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей у зв'язку з випадковими змінами умов економічної діяльності, несприятливими обставинами [42]
В. Волошина-Сідей	Ризик – є ступенем, ймовірністю відхилення від бажаного результату як певної системи показників, що перебувають у відхиленні фактичного результату від запланованого й суттєво впливають на діяльність суб'єкта господарювання як зсередини, так і ззовні [18]
І. Івченко	Ризик – це подія, що може відбутися або не відбутися й є спрямованою на привабливу мету, досягнення якої взаємопов'язане з елементами небезпеки, загрозою втрати [45, с. 16].
О. Ястремський	Ризик – це об'єктивний фактор, органічно взаємопов'язаний з фундаментальними інституціями сучасного суспільства [95, с. 12]

Зважаючи на вказані дані в таблиці 1.1, можемо стверджувати, що ризик – є «комплексом ймовірних економічних, політичних, моральних та інших позитивних та негативних наслідків реалізації обраних рішень» [96, р. 102-102]. Економічний ризик є постійно органічно поєднаним з новаторською, інноваційною економічною діяльністю.

Ринкова економіка стимулює отримання максимальних доходів, але передбачуваність прибутковості обмежується законами товарного виробництва та, насамперед, законом вартості. Розуміння природи ризику дозволяє суб'єкту господарювання зрозуміти та вирішити ситуацію ризику завдяки вибору та реалізації однієї з наявних альтернатив, за допомогою моделювання більш результативного застосування наявних факторів виробництва (рис. 1.1 [77]) [65, с. 98-99].

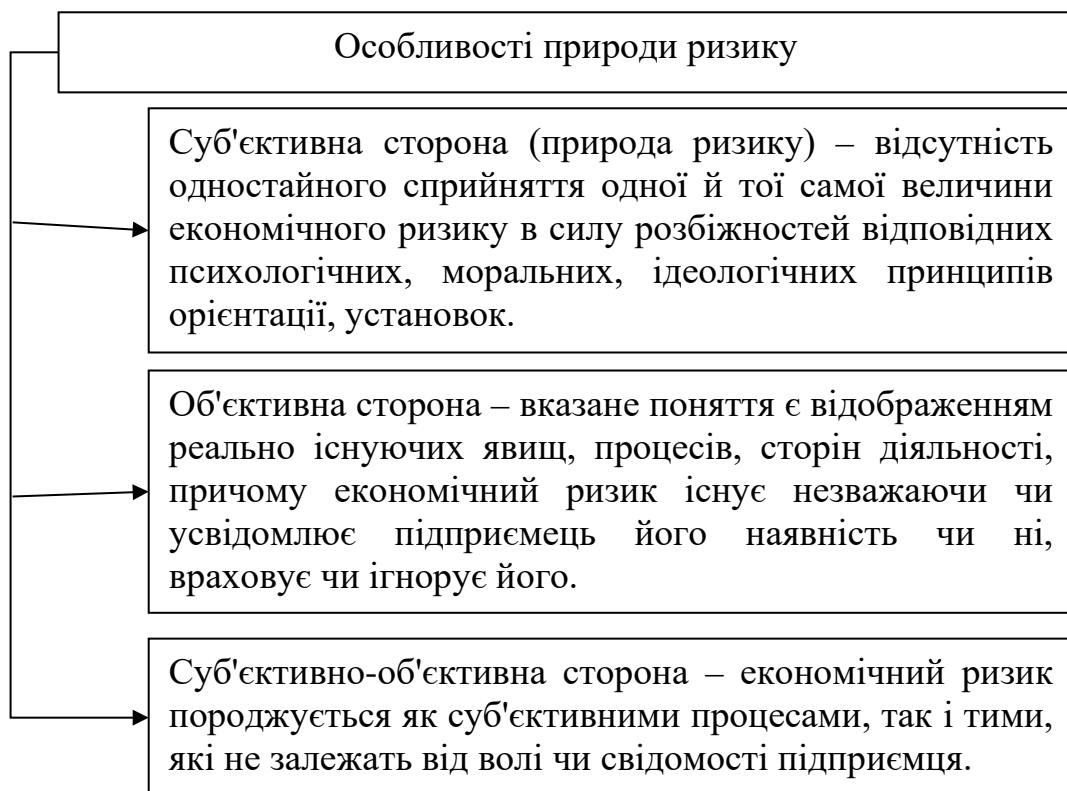

Рис. 1.1. Особливості природи ризику

Економічний ризик постає як форма діяльності господарюючих суб'єктів, у яких долається невизначеність щодо ситуації неминучої

альтернативи, в процесі якої існує можливість оцінити імовірнісні досягнення бажаного результату.

Для розуміння природи підприємницького ризику фундаментальне значення має зв'язок ризику та прибутку. Підприємець (господарюючий суб'єкт) висловлює готовність йти на ризик в умовах неясності, тому що нарівні з ризиком втратиться можливість додаткових доходів. Хоча ясно, що отримання прибутку підприємцю не гарантовано, винагородою за витрачений ним час, зусилля та здібності можуть виявитися як прибутком, так і збитком. Можна вибрати рішення, що містить мінімум ризику, але при цьому менше буде і прибуток, а при максимальному ризику прибуток має більш високе значення.

Підприємець (організація) може завдяки різним прийомам почати частково перекладати ризик на інших об'єктів економіки, але повністю уникнути його не може. По суті, невизначеність та ризик є джерелами розвитку підприємницької діяльності. Економічна поведінка підприємця обмежується «рамками законодавчих актів, наявністю ресурсів та бажанням ризикнути заради найбільшої вигоди» [36, с. 76-77].

При цьому ризик підприємця часто орієнтований на отримання необхідних результатів нетрадиційними методами. Це дозволяє подолати консерватизм, догматизм, відсталість, психологічні бар'єри, що перешкоджають перспективним нововведенням. Здатність ризикувати – один із способів «благополучної діяльності підприємця» [84]. У цьому полягає конструктивна форма регулятивної функції підприємницького ризику (рис. 1.2 [86, с. 137-138]).

Водночас ризик може стати проявом авантюризму, якщо рішення приймається за умов неповної інформації, без належного обліку закономірностей розвитку явища. У такому варіанті ризик виступає як дестабілізуючий фактор.

Поряд з характеристикою ризику як ймовірності позитивних або негативних наслідків, які можуть виникнути в результаті вибору та реалізації

рішення щодо розширення підприємницької діяльності, ризик можна аналізувати як невіддільний елемент цієї діяльності. Залежність тут однозначна (безпосередня): у міру розширення (розвитку) підприємницької діяльності, партнерських та інших форм господарювання буде розростатися сфера ризику, множитися число ризикованих обставин [7, с. 33-34].

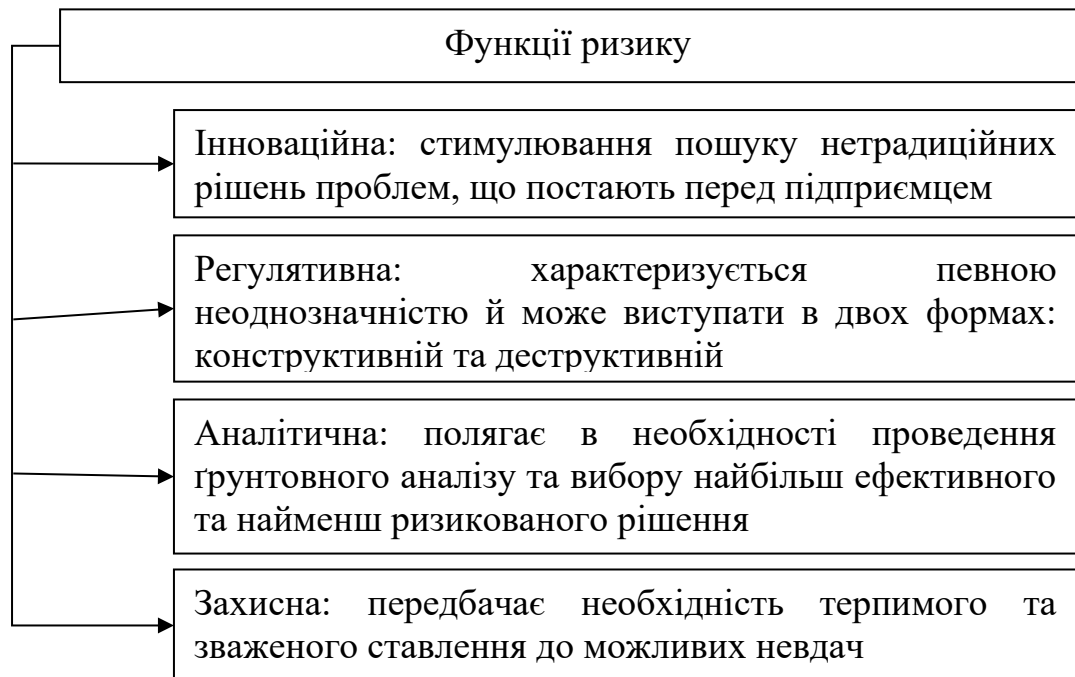

Рис. 1.2. Функції ризику

Так, в економічній боротьбі з конкурентами-виробниками за клієнта, підприємницькій організації доводиться реалізувати свою продукцію у кредит (з ризиком неповернення грошей у призначений термін), за наявності тимчасово вільних грошей мати їх у вигляді депозитних вкладів або цінних паперів (з ризиком отримання недостатнього процентного доходу порівняно з темпами інфляції), при веденні комерційних операцій експортно-імпортного характеру стикатися з необхідністю оперувати різними національними валютами (із ризиком втрат від несприятливої кон'юнктури курсів валют) тощо.

Багато підприємств, організації досягають успіхів, стають конкурентоспроможними на основі інноваційної економічної діяльності, поєднаної із ризиком. Ризикові рішення [22, с. 450; 55], ризиковий тип

господарювання призводять до найбільш результативного виробництва, від якого виграють і підприємці, й клієнти та суспільство в цілому. Так підприємницький ризик здійснює свою інноваційну функцію. Ризик, розрахунок, випадок, конкуренція – є постійними супутниками бізнесу. Одні ризикують «вкладенням грошей у справу, решта – своїм майном, деякий ризик тут не тільки допустимий, але й потрібний» [13, с. 290].

Люди, зайняті підприємницькою діяльністю, об'єктивно діють за умов підвищеного господарського, комерційного ризику, оскільки вони змушені реалізовувати незважаючи ні на що, додаткові витрати на організацію виробництва, збут певної продукції.

Захисна функція ризику виявляється у тому, що якщо для підприємця ризик – натуральний стан, то звичайним має бути і толерантне ставлення до невдач. Діяльним, активним господарникам потрібен соціальний захист, правові, політичні та економічні гарантії, що виключають у разі невдачі покарання та стимулюючи виправданий ризик. Підприємець має бути впевнений, що «ймовірна помилка (ризик) не може скомпрометувати його справу, ні його імідж, оскільки вона сталася в результаті не виправданого, хоча й можливого ризику» [21, с. 17-18].

Присутність підприємницького ризику – це, за ідеєю, зворотна сторона свободи економічної; оригінальна плата за неї. Свобода одного підприємця супроводжує водночас і свободу решти підприємців, а отже, внаслідок формування ринкових взаємовідносин у країні зростатиме невизначеність і підприємницький ризик. Ліквідувати неясність майбутнього у підприємницькій діяльності неможливо, оскільки вона проявляється елементом об'єктивної дійсності.

У підпорядкованості від певного змісту ситуації ризику альтернативність має різний ступінь складності. Внаслідок цього у непростих економічних ситуаціях для вибору найкращого рішення застосовуються спеціальні методи аналізу. Таким чином, можна виділити і аналітичну функцію підприємницького ризику.

Функції підприємницького ризику дозволяють дійти невтішного висновку, що, незважаючи на суттєвий потенціал втрат, який несе у собі ризик, він є й джерелом можливого прибутку. Внаслідок цього головним завданням підприємця стає «не відмова від ризику зовсім, а здійснення вибору рішень, взаємопов'язаних із ризиком на основі об'єктивних критеріїв, а саме: до яких меж може діяти підприємець ідучи на ризик» [44].

Оскільки головною метою дослідження є вивчення механізму управління податковими ризиками, то розгляд їх класифікації за конкретними ознаками буде корисним під час вирішення сформованих завдань дослідження (табл. 1.2 [76]).

Таблиця 1.2

Узагальнення основних підходів щодо класифікації основних видів ризиків

Ознака класифікації	Види ризиків
за сферою виникнення	внутрішніми, зовнішніми
за тривалістю впливу	постійними, тимчасовими
за можливістю передбачення впливу наслідків ризиків на результати діяльності підприємства	прогнозованими, не прогнозованими
за джерелами походження	техногенними, природними, мішаними
за ступенем наслідків	незначними, критичними, катастрофічними
за характером діяльності, з якою взаємопов'язані ризики	виробничими, фінансовими, комерційними, інноваційними
за причиною виникнення	природними, екологічними, політичними, економічними, кадровими

На думку деяких дослідників класифікація ризиків багато в чому встановлює результативність організації управляти ризиками. Питання класифікації ризику становлять порівняно нелегке завдання, що обумовлено їх різноманітністю. Класифікація ризику – це розподіл ризику на категорії, види та підвиди, групи та підгрупи.

В науковій літературі немає чіткої системи класифікації ризиків, натомість існує ціла маса різноманітних підходів та спроб класифікувати ризики. Наприклад, деякі дослідники вважають, що основна мета класифікації ризиків – це «встановлення найбільших ризиків та відповідних факторів, котрі потребують надання посиленої уваги із сторони менеджера» [98]. Крім того, дехто із науковців вважає доцільним поділяти ризики на «проектні, комерційні та технічні; виділяти ризики рівня продуктивності та ризики витри; ризики розроблення, виробництва та реалізації» [80, с. 43-44].

Варто вказати, що практично в кожному окремому випадку доцільно «орієнтуватися на особливості об'єктів дослідження й напрямки та види діяльності, сфери, на котрі впливатимуть відповідні управлінські рішення щодо ризиків» [80, с. 44]. Наприклад, за такого підходу варто визначати ризики відповідно до поняття винагороди – тобто «чим вищими є очікувані прибутки, тим більшим є ризик взаємопов'язаний з їхнім отриманням» [80, с. 45]. Як наслідок, під час здійснення інвестицій ризики можуть бути представленими:

1) підприємницьким ризиком, взаємопов'язаним з невизначеністю щодо отримання прибутків на вкладений капітал;

2) кредитним ризиком щодо можливостей неповернення кредиту чи втрати платоспроможності задля погашення кредитних зобов'язань й ухиляння від необхідності повертати кредит, що в свою чергу містить елементи та передумови юридичного ризику;

3) ризиком втрати вартості грошових коштів внаслідок посилення рівня інфляції, зміною валютних курсів, що взаємопов'язано з відповідними ринковими ризиками [80, с. 45].

На думку окремих дослідників, найбільш ґрунтовною є класифікація фінансових ризиків, представлена ризиками відповідно до:

– джерел виникнення – ринковими (відсотковими, валютними, ціновими) й специфічними (зниженням фінансової стійкості,

неплатоспроможністю, кредитними, інвестиційними, інноваційними, депозитними, іншими видами ризиків);

- об'єкту – ризиками окремої операції, різноманітних видів діяльності, фінансовою діяльністю підприємства в цілому;

- сукупності використовуваних інструментів – індивідуальними й портфельними фінансовими ризиками;

- комплексності – простими й складними фінансовими ризиками;

- фінансових наслідків – ризиками лише економічних втрат, ризиками втраченої вигоди, ризиками одночасних втрат й додаткових доходів;

- характеру проявів у часі – постійними та тимчасовими ризиками;

- рівня ймовірності – фінансовими ризиками з низьким, середнім, високим рівнем ймовірності, а також такими ризиками, ймовірність яких визначити практично неможливо;

- рівня фінансових втрат – допустимими, критичними й катастрофічними фінансовими ризиками;

- можливостей поведінки – прогнозованими й не прогнозованими ризиками;

- можливості страхування – ризиками, що можна та які не можна застрахувати [80, с. 46-47].

Варто наголосити на тезі дослідників О. Данченко й В. Занори, як наголошують, що на сьогодні наука нараховує більше ніж 40 різних критеріїв щодо класифікації ризиків та більш ніж 220 різних видів ризиків, саме тому наукова література не містить «загальноприйнятого розуміння сутності вказаної категорії та загальноприйнятих підходів щодо класифікації» [24, с. 24].

Наприклад, окремі вчені вважають, що «конкретний інтерес представляє запропонована класифікація ризиків згідно якої, всю сукупність ризиків варто поділити на дві основні групи щодо сфері виникнення – зовнішні й внутрішні ризики» [49, с. 205-206].

Зовнішні ризики впливають з боку навколишнього середовища компанію. Це – політичні, законодавчі, природні, регіональні, галузеві, макроекономічні (інфляційні, валютні, процентні, структурні) ризики. Організація не може впливати на них, а може лише передбачати й враховувати їх у своїй діяльності [79].

Внутрішні ризики формуються у процесі управління підприємством. До них належать:

- виробничі (технологічні, кваліфікаційні, ризик постачання, транспортні);
- інвестиційні (діловий ризик, ризик зниження прибутковості, селективний ризик, тимчасовий ризик);
- комерційні (торгові, втрата конкурентоспроможності, цінова дискримінація, ризик розрахунків) ризики [79].

Вони виникають, як правило, внаслідок неефективного управління, помилкової маркетингової політики, а іноді в результаті внутрішньофірмових зловживань. Важливими серед внутрішніх ризиків є кадрові ризики, взаємопов'язані з професійним рівнем та рисами характеру працівників фірми.

Таким чином, аналіз поняття та змісту ризиків – це важливе завдання для сприйняття та ефективного розуміння сутності вказаної категорії, її глибини, багатоаспектності й вибору відповідних інструментів впливу. Здійснення ґрунтовного аналізу поняття та змісту ризику, його основних функцій, природи його характеру та його класифікація дозволяє набагато краще визначити можливу подальшу методику аналізу й оцінювання, прийняття відповідних рішень в межах стилю політики управління ризиками. Наявність значних теоретичних підходів щодо поняття та кількісних ознак класифікації й розподілу ризиків, дискусійність віднесення того або іншого ризику до якісно різних підвидів доводить важливість і необхідність поглибленого дослідження вказаної дефініції.

1.2. Поняття податкових ризиків та фактори їх виникнення

Обов'язковою частиною регулювання податкової системи є розуміння того, що оподаткування є сферою ризиків. Оскільки оподаткування значною мірою впливає на господарсько-економічну діяльність організації, у зв'язку з цим фактом виникло поняття «податковий ризик». Це поняття не закріплено законодавчо, й, для подальшого аналізу, потрібно визначитися з його значенням.

Однак положення Податкового кодексу України дають наступне визначення податкового ризику, який – є «ймовірністю недекларування (неповного декларування) платником податків власних податкових зобов'язань, невиконанням платником податків інших законодавчих норм, контроль за яким покладено на відповідні органи» [69].

Податковий ризик – це різновид фінансово-економічних ризиків. У економічній теорії поняття «ризик» визначають, як «випадковість чи небезпеку, які мають можливий, але не неминучий характер і можуть бути причинами збитків» [69]. Виходячи з цього визначення, можна вважати, що ризик характеризується можливими негативними наслідками, а також ймовірністю того, що ці негативні наслідки можуть і не наступити.

Поняття «податкові ризики» на даний момент у науковій літературі недостатньо досліджено, оскільки більшість економічних, фінансових та податкових словників та довідників не містять тлумачення вказаного поняття [30, с. 22-23]. В окремих наукових працях їх автори визначають податковий ризик, як:

- можливості фінансових втрат, пов'язані з діями, з однієї сторони, держави, а з іншої – самих платників податків [4, с. 79-80];
- імовірнісне явище, яке в разі настання може спричинити за собою додаткові фінансові втрати у вигляді донарахування податків (зборів),

нарахування пені, штрафів, відмови у відшкодуванні податку на додану вартість [29, с. 359];

– ймовірність фінансових та інших втрат у разі проведення перевірок податковими органами [16, с. 135];

– грошова оцінка нераціональних дій конкретної посадової особи чи групи осіб, які відповідають за податкові зобов'язання у конкретній організації [26, с. 43].

Якщо говорити про податковий ризик з точки держави та її уповноважених органів – це є «ймовірністю (загрозою) недоотримання податків в бюджет внаслідок використання платниками податків певних методів щодо здійснення мінімізування (оптимізації) оподаткування, можливих через внаслідок тих або інших недоліків у чинних нормах податкового законодавства.

Крім того, податковий ризик з точки зору платників податків – є «ймовірністю (загрозою) відповідного донарахування їм відповідних податків (зборів), пені та штрафів під час здійснення податкової перевірки внаслідок наявності розбіжності, що виникають між вказаними даними платників податків та податківців, щодо трактування норм податкового законодавства, котре може призвести до зростання податкового тягаря задля господарюючих суб'єктів» [39].

Щодо сутності податкових ризиків, то вони дають підстави наголошувати на тому факті, що ризик повинен включати не стільки наявність ризикової ситуації та її усвідомлення, стільки прийняття рішення на відповідній основі проведення аналізу й моніторингу ризику. Як наслідок, податкові ризики, як й будь-які інші ризики, варто не лише передбачати, але й мінімізувати, тобто ефективно керувати ними. За таких умов необхідним є «створення наукової концепції ризикології щодо сфери оподаткування, котра слугуватиме важливим теоретичним підґрунтям щодо розбудови вітчизняної податкової системи» [29, с. 359].

З наведених вище визначень поняття «податковий ризик» можна вважати, що податкові ризики організації взаємопов'язані з процесами обчислення й сплати податків, веденням податкового обліку, а також процесом оптимізації оподаткування.

Отже, виходячи з усього вищевикладеного, можна запропонувати таке визначення поняття «податковий ризик»: податковий ризик – це грошовий вимір втрат, що супроводжують несприятливі для платника податків податкові наслідки та пов'язані з процесом обчислення та сплати податків.

У рамках подальшого дослідження основна увага приділяється податковим ризикам, властивим діяльності юридичних осіб, тому далі поняття податковий ризик стосуватиметься саме ризиків, взаємопов'язаних з реалізацією організаціями їхньої податкової політики.

Податкові ризики організації виникають об'єктивно виходячи з особливостей фінансово-господарської діяльності, оскільки виникнення податкових ризиків схожі у межах діяльності багатьох організацій. Існують загальні фактори виникнення податкових ризиків, які можна класифікувати на основі різних підходів (рис. 1.3 [39]).

По-перше, одним з найпоширеніших факторів виникнення податкових ризиків є:

- недоліки обліку, наявність людських помилок у податковому або бухгалтерському обліку;

- технічні фактори, або інакше – помилки в автоматизованих системах (це можуть бути помилки у внутрішньому програмному забезпеченні організації, а також збій у мережі Інтернет, який, наприклад, може не дозволити організації надати податкову декларацію в електронному вигляді у передбачені для цього строки);

- недостатня система внутрішнього податкового контролю (тобто недостатня кількість уваги податковим процесам усередині організації, й, як наслідок, не відображення частини операцій у податковому або бухгалтерському обліку).

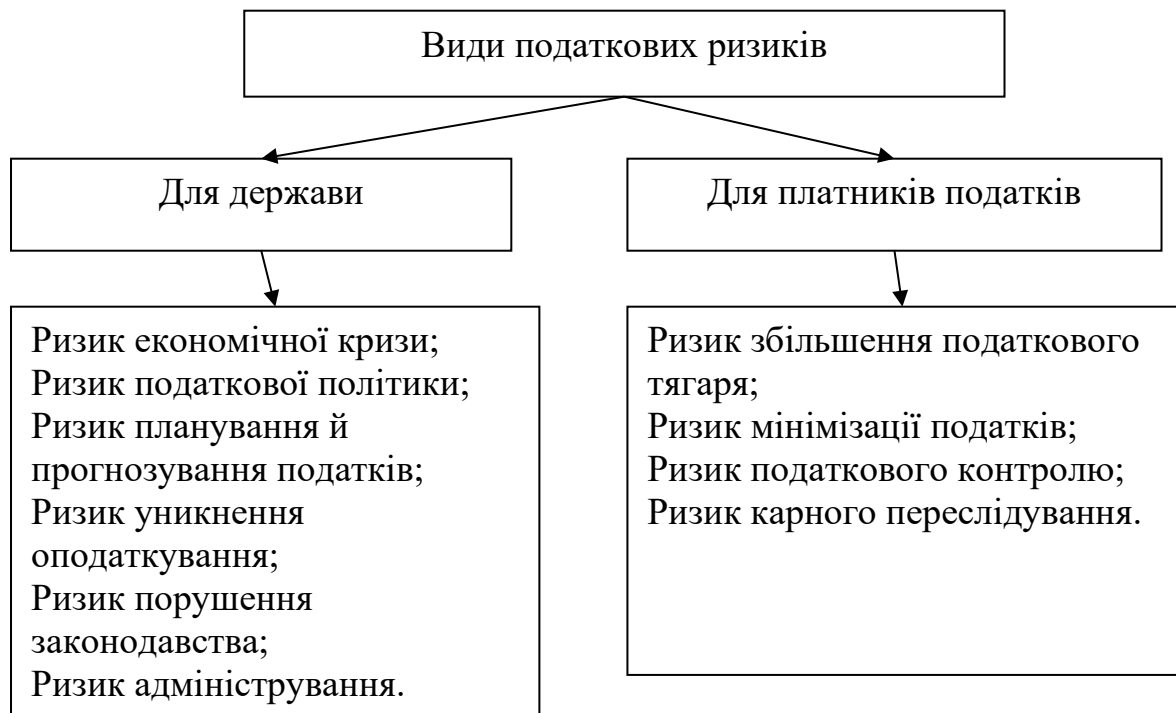

Рис. 1.3. Види податкових ризиків за джерелами виникнення

По-друге, наступним поширеним фактором є недостатність професіоналізму персоналу, зайнятого у податковому обліку організації, а саме:

- недостатня підготовленість персоналу щодо проведення оцінки податкових ризиків (ця сфера виникнення податкових ризиків взаємопов'язана з технічними можливостями, що надаються співробітникам податкового відділу організації, наприклад, наявність або відсутність доступу до професійних баз даних);

- відсутність необхідних професійних навичок;

- відсутність системності у виявленні ризиків (тобто недостатньо регулярно вивчення податкового законодавства та змін у ньому [74]).

По-третє, одним із факторів виникнення податкових ризиків є недоліки взаємодії. Ця область – особливо ризикова для великих організацій, що є частиною або складовою холдингу, які мають підрозділи в іноземних юрисдикціях. Також дана область включає в себе невикористання

можливостей консультації, які надають платникам податків податкові органи. До недоліків вказаної групи можемо віднести:

- відсутність загальної методики та контролю за відповідними податковими рішеннями в організації;
- недостатня взаємодія бізнесу та офіційних структур щодо питань оподаткування.

По-четверте, істотний вплив на виникнення податкових ризиків надають фактори, взаємопов'язані з особливостями податкової позиції організації, що знаходять своє вираження в:

- агресивній податковій позиції організації;
- навмисному прийнятті ризикових бізнес-рішень з метою економії на податках [1].

По-п'яте, на виникнення податкових ризиків організації можуть здійснювати вплив інші галузі виникнення податкових ризиків. До таких сфер відносяться «неконтрольовані та слабо контрольовані фактори, наприклад, зміна арбітражної практики чи позиції податкових органів щодо спірних питань оподаткування» [59, с. 33-34].

Для кожної конкретної організації податкові ризики будуть індивідуальними. Однак на практиці існують податкові ризики, які притаманні всім організаціям. Найчастіше в діяльності організацій можуть виникати саме такі податкові ризики, як:

- ризик податкового контролю (цей ризик – один із самих поширених, оскільки важко передбачити результат податкових перевірок, а також ймовірність успішного заперечення своєї позиції у суді);
- ризик донарахування недоїмки та пені;
- ризик нарахування штрафу (досягає 40% недоїмки);
- ризик збільшення податкового навантаження (прямо впливає на економічний результат діяльності організації, й опосередковано може вплинути на її інвестиційну привабливість);

– ризик арешту активів (за певних обставин податковий орган має право накладати арешт на розрахункові рахунки організації) [90, с. 54-55].

Найневизначенішими за наслідками податковими ризиками є ризики проведення виїзної податкової перевірки. Під час проведення виїзної перевірки податковий орган приділяє увагу всім аспектам діяльності організації. Крім цього, податковий орган має право проводити вилучення документів, залучати фахівців (перекладачів та інших) до перевірки, обстежувати склади й виробничі приміщення платника податків. Насамперед податковий орган звертає увагу на найбільш ризикові галузі податкового обліку організації.

Однак існує кілька критеріїв, дотримуючись яких, можна знизити цей податковий ризик. У списки на проведення виїзних податкових перевірок включають не всіх платників податків, а лише тих, які не дотримуються цих критеріїв. Відповідним нормативними нормами затверджено «основні підходи щодо системи планування виїзних податкових перевірок та загальнодоступні критерії самостійної оцінки ризиків для платників податків» [30, с. 66]. Це зроблено для того, щоб створити єдину систему планування виїзних перевірок, а також підвищити податкову дисципліну та грамотність платників податків.

Податкові органи повинні використовувати вказаний підхід, визначаючи «зони ризику», що дозволяє їм своєчасно виявляти порушення законодавства. Керуючись даним підходом, платник податків може самостійно визначити, чи буде проведена щодо нього виїзна податкова перевірка чи ні.

Одним із найважливіших критеріїв для прийняття рішення щодо проведення перевірки податковим органом є величина податкового навантаження. Податкове навантаження не повинно бути нижчим за середній рівень податкового навантаження організації у тому ж секторі економіки. Окрім рівня податкового навантаження платникам податків варто звертати увагу також на наявність збитків від фінансово-господарської діяльності.

Збиткові організації з великою часткою ймовірності потрапляють до списку проведення перевірки, особливо ті з них, у кого задекларовано збитки податкової чи бухгалтерської звітності протягом двох або більше календарних років.

Ризиковими з погляду податкових органів є також організації, що використовують високу частку податкових відрахувань. Наприклад, частка відрахувань «вхідного» ПДВ у загальній сумі нарахованого ПДВ приблизно не повинно бути понад 90% [38, с. 33].

Податкові органи також звертають увагу на відхилення рівня рентабельності від середнього рівня рентабельності по ринку, а також випереджаючий темп зростання витрат над темпом зростання доходів від реалізації товарів, робіт та послуг.

Важливим критерієм для податкових органів щодо складання списків для проведення виїзних перевірок є неадекватно низька оплата праці співробітників. Нормальний рівень заробітної плати складається, по-перше, з мінімального розміру оплати праці, а по-друге, із середньоринкових показників щодо праці в подібних сферах економіки. Інформація щодо неринкового (заниженого) рівні заробітної плати працівників організації – це сигнал для податкового органу про те, що частина зарплати працівникам сплачується неофіційно, не оподатковуючись ПДФО та внесками на соціальне страхування.

Використання даних критеріїв дозволяє досягти відразу кількох важливих для податкових органів та для платників податків результатів.

По-перше, підвищується прозорість проведення податкових перевірок. Даний аспект зближує платників податків із податковими органами, допомагаючи організаціям краще зрозуміти логіку контролюючого органу.

По-друге, використання платниками податків даного підходу призводить до того, що алгоритм відбору платників податків для проведення перевірок є взаємопов'язаний із діями самих платників податків. Такий процес може суттєво допомогти самим організаціям самостійно оцінити

податкові ризики. Зрештою метою реалізації цього підходу є «скорочення тіньового сектора економіки та підвищення ефективності фіскальної функції держави» [63].

Варто вказати, що практично всі розглянуті класифікації податкових ризиків є надзвичайно актуальними на сьогодні. Однак, основну увагу варто було б приділити розробці ризиків щодо уникнення оподаткування, порушення законодавчих норм й адміністрування податків. Варто вказати, що будь-яка класифікація є лише одним із напрямів пошуку різноманітних податкових ризиків, кожен з яких може сприйматися як окремий напрямок теоретичного та практичного дослідження. Варто згадати дослідників, котрі вдаються до «виокремлення певних груп податкових ризиків, які, на їхню думку, суттєво залежать від причин, що призвели або спонукали до їхнього виникнення» [19].

По-перше, це наявність економічної кризи, яка виникає в результаті різкої та важкої зміни економічної ситуації в країні протягом певного бюджетного періоду. Поява такого ризику може призвести до «значних змін не лише щодо окремих показників бюджету, але й до повного перегляду практичного всього бюджетного плану в країні» [5, с. 44].

По-друге, посилення інфляції, котра є найбільш поширеним видом ризику сучасної господарської практики, однак традиційно використовується виключно в комерційній сфері. Реальна оцінка ризику інфляції надасть змогу «забезпечити належним чином відповідне наповнення бюджету протягом всього бюджетного року» [5, с. 46].

По-третє, зниження рівня та можливостей платоспроможності платників податків протягом певного бюджетного періоду, що є наслідком скорочення обсягів тимчасово вільних грошових коштів. Варто вказати, що зниження рівня платоспроможності, зазвичай, має поступовий характер. Однак саме такий ризик призводить до поступового зростання заборгованості платежів до бюджету [19].

По-четверте, посилення місця та ролі політичної кон'юнктури, котра виникає за умов, коли період планування збігається з передвиборним періодом в країні. За таких умов політичні сили здатні вдаватися до використання бюджету для демонстрації власних сил, зокрема, пропагуючи збільшення розмірів окремих соціальних пілг та допомоги. Вказане призводить до зміни структури податкових доходів бюджету [5, с. 45].

По-п'яте, внесення змін до нормативно-правової бази оподаткування, що відбувається за умов зовнішньої або внутрішньої необхідності [19].

По-шосте, затримка відповідних податкових або якихось інших перерахувань, що обумовлено збільшенням термінів проходження платіжних документів в межах відповідної банківської системи. варто вказати, що за таких умов платники податків впевнені у виконанні поставлених перед ними податкових вимог, однак бюджет вказаних коштів ще не отримав [5, с. 46].

По-сьоме, можливі помилки під час планування, які можуть носити технічний або інший характер. Крім того, це може навіть бути не помилка, а певне некоректне врахування окремих обставин або впливів тощо [19].

Таким чином, з'ясовано, що податковий ризик, як і економічний ризик, зазвичай оцінюють як вартісний вимір результатів діяльності людського капіталу в умовах невизначеності та недосконалості інформаційного забезпечення. Щоб мінімізувати й протидіяти податковим ризикам, доцільно розглядати їх як систему керування. Система керування податковими ризиками – це узагальнення результатів контролю та систематизація недоліків і порушень нормативно-правових актів суб'єктами підприємництва у процесі господарської діяльності, схем ухилень від оподаткування, а також загальних ознак, що можуть вказувати на наявність вищенаведених порушень. За таких умов використання системного підходу щодо керування податковими ризиками є елементом підвищення ефективності керування податками. Але на рівень ефективності обов'язково впливатимуть можливості людського капіталу та досконалість інформаційного забезпечення. Крім того необхідність та наявність окремих змін щодо

поняття та змісту «ризик» та «податкового ризику» в науковій літературі та відповідних нормативно-правових актах є свідченням встановлення та дотримання позитивної динаміки розвитку науково-методичної складової щодо належного нормативно-правового забезпечення податкових взаємовідносин в нашій державі, оскільки означення вказаних термінів у нових нормативно-правових актах охоплюють значно ширший спектр можливих факторів невиконання податковою системою її власних функцій.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ

2.1. Методи оцінки та управління ризиками

Оцінка очікуваного ризику для запланованої діяльності або конкретної фінансової операції потребує високої кваліфікації та наявності відповідного досвіду щодо діяльності в такій сфері. Досвідчена особа не прийматиме ризикованих управлінських рішень лише інтуїтивно. При виборі способів та методів оцінки податкових ризиків необхідно в першу чергу враховувати обставини, пов'язані з отриманням необхідної інформації для ухвалення відповідних рішень.

Варто вказати, що саме від повноти інформації, котра виступає передумовою прийняття відповідних рішень, методи оцінювання податкових ризиків можемо умовно об'єднати в три групи щодо врахування наступних умов, представлених:

- визначеністю, коли інформація щодо ризикової ситуації є досить повною, наприклад, подається у вигляді відповідного бухгалтерського балансу, звітів щодо фінансових результатів тощо;
- частковою невизначеністю, за якої інформація щодо ризикової ситуації існує у вигляді відповідної частоти проявів ризикових подій;
- повною невизначеністю, коли інформація щодо ризикової ситуації є повністю відсутньою, але наявною є можливість залучити відповідних фахівців та експертів для часткового зменшення ступеня невизначеності [40].

Крім того, варто вказати, що у відповідності до наявності й обсягів необхідної інформації, обирають саме ті методи й показники, що можуть бути застосованими задля оцінювання величини податкових ризиків (табл. 2.1 [40]).

Таблиця 2.1

Порядок вибору показників для оцінки податкового ризику [40]

Інформація	Методи	Показники	Характеристика
достатні обсяги інформації для прийняття відповідного рішення	розрахункові, аналітичні	абсолютні	вартісне (грошове) чи матеріально-речове вираження наслідків ризику
		відносні	можливі втрати, загальні витрати ресурсів, можливий очікуваний прибуток
		середні	узагальнюють фактори податкових ризиків
певний обсяг початкової інформації, часткова інформація	методи теорії ймовірності	показники ймовірності	відображають ймовірну частоту ризикових подій
	статистичні методи	середні показові значення	сіра середніх очікувань значень відповідних результатів діяльності
повна відсутність інформації	експертні та графічні методи	суб'єктивні судження	корисна інформація для зниження міри невизначеності

Крім того, доцільною є наявність ґрунтовного економічного обґрунтування – розрахунку податкового ризику. Виконання такого розрахунку можливе лише за наявності «відповідних знань в сфері теорії ймовірностей, статистики й економіки» [50, с. 32-33]. Однак оцінка можливих втрат може бути доступною і початківцям. Наприклад, для ефективного оцінювання можливих варіантів податкових рішень щодо їх ризикової складової аналітичну діяльність методично правильним буде організувати на основі встановлення та дотримання відповідних етапів:

1) перший етап – визначення умов порівняння:

- цілей податкового рішення та завдань, що стоять перед його оцінкою;
- тимчасового інтервалу (моменту) оцінки;
- вимог до використання податкової та неподаткової інформації та можливості їх виконання;

2) другий етап – формування показника – критерію порівняння, що необхідно здійснювати, керуючись певними принципами:

– відповідність економічного змісту показника цілям оцінки, відповідність вихідної інформації вимогам, коректність побудови показника та рекомендованих значень;

3) третій етап – розрахунок значень критерію за всіма порівнюваними варіантами, їх оцінка та аналітична інтерпретація для прийняття найбільш обґрунтованого рішення [25, с. 54].

Крім того, під час ризику прийнято аналізувати дві його основні складові: ймовірність настання та характер шкоди [51, с. 43]. Для цього необхідно мати хоча б загальне уявлення щодо видів та причин випадкових втрат, що можуть з високим рівнем ймовірності виникати в такій ситуації. Головне вміти виділити, які з можливих втрат призведуть до критичного й катастрофічного ризику. У процесі аналізу ризиків головне – виявлення «ціни втрат чи тяжкості їх наслідків» [28, с. 54]. При цьому організація повинна відповісти на питання про можливу їхню суму. Зрозуміло, великі чи малі втрати визначаються масштабами комерційних операцій та їх очікуваними результатами. Мірою в даному питанні виступає відношення можливих втрат до вільних активів, яку можна назвати ціною ризику.

Перший крок в оцінці ризику – виявлення моменту або часу втрат. Під моментом втрат потрібно розуміти «не тільки подію, яка може стати причиною втрат, а й імовірний обсяг можливих втрат у цій конкретній події» [17, с. 65]. Поки причина є невідомою, наприклад, практично неможливо встановити чіткий розмір економічних ризиків, втрати яких можуть серйозно скоротити активи підприємства. Під час визначення моменту шкоди ризику підсумовуються як збитки, які можуть бути завдані власності організації, так й не отримані комерційні та соціальні вигоди (наприклад, втрачений прибуток тощо).

Вивчення ймовірності ризикових ситуацій дозволяє керівництву організації отримати уявлення щодо особливостей та рівня взаємозв'язку й

взаємовпливу потенційно можливих ризиків. Кожен окремий ризик може викликати додаткові ризикові втрати та шкоду. За таких умов може виникати ціла низка економічних ризиків.

Визначення ціни можливої шкоди має проводитися в межах кожної такої шкоди з відповідним подальшим виявленням їх загальної вартості [2, с. 41]. Більшість організацій досить часто не вдаються до страхування можливого втраченого прибутку внаслідок непередбаченої перерви в діяльності, хоча ризик таких втрат існує, або страховка відшкодовує фактичну вартість втраченої, частково застарілої власності, а нова створена для відшкодування власності потребує великих витрат. Наприклад, якщо бізнес є застрахованим від можливих втрат в результаті перерв у власній діяльності, то такі з них, як зниження купівельної спроможності споживачів за час перерви, втрата довіри клієнтів до організації тощо, не підлягають обліку та страхуванню.

Важливо, що податковий ризик та ціна ризику залежать також від швидкості обороту капіталу. Для деяких статичних ризиків [78], особливо взаємопов'язаних з дією сил природи, оскільки такі ризики посилюються з втратою або скороченням кількості персоналу або, взагалі, можуть носити загальний характер, а ймовірність моменту їх настання здебільшого є виключно функцією часу. З прискоренням обороту капіталу момент настання ризику за один оборот знижується, але за прийнятий інтервал часу (квартал, рік) здебільшого залишається тим самим.

Податкові ризики будучи статичними й, одночасно, динамічними є прямо взаємопов'язаними з конкретними видами економічної діяльності. Але чим більшою, наприклад у бізнесу, є здатність швидко повертати гроші, тим менш чутливим він є до втрат частини одержуваного прибутку. Як наслідок, можемо стверджувати, що в основі оцінки податкових ризиків лежить знаходження залежності між певними розмірами втрат під час оподаткування та ймовірністю їх виникнення. Ця залежність знаходить вираз у кривій ймовірностей виникнення певного рівня втрат [33, с. 29]. Для побудови

кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат (кривої ризику) застосовуються різні методи:

- статистичний;
- аналіз доцільності витрат;
- метод експертних оцінок;
- аналітичний спосіб;
- метод аналогій [33, с. 30].

Серед них слід особливо виділити три:

- статистичний метод;
- метод експертних оцінок;
- аналітичний метод [30, с. 61].

Статистичний метод полягає у вивченні статистики втрат та прибутків, що мали місце на даній чи аналогічній ситуації. При цьому встановлюються величина й частота отримання тієї чи іншої економічної віддачі, на основі якої складається найбільш ймовірний прогноз на майбутнє. Економічний ризик має «математично виражену ймовірність настання шкоди, яка спирається на статистичні дані та може бути розрахована з досить високою точністю» [85]. Щоб кількісно визначити величину ризику, потрібно знати всі можливі наслідки будь-якої окремої дії та ймовірність самих наслідків.

Щодо економічних завдань методи теорії ймовірності зводяться до визначення значень ймовірності настання подій та до вибору з можливих подій найкращої, виходячи з найбільшої величини математичного очікування, яке дорівнює абсолютній величині цієї події, помноженої на ймовірність її настання. Основними інструментами статистичного методу розрахунку ризику є показники:

- варіація – зміна кількісних показників під час переходу від одного варіанта результату до іншого;
- дисперсія – міра відхилення фактичного знання від його середнього значення;
- стандартного (середньостатистичного) відхилення [93].

При цьому рівень ризику визначається за допомогою двох критеріїв – середньо очікуваним значенням та варіацією можливого результату.

Середнє очікуване значення є «середньозваженою всіх можливих результатів, де ймовірність кожного результату використовується в якості частоти, або ваги відповідного значення; таким чином, обчислюється той результат, який очікується» [73].

У ході аналізу доцільності витрат ідентифікуються потенційні зони ризику з урахуванням показників фінансової стійкості організації. В цьому випадку можна використовувати стандартні прийоми фінансового аналізу – метод експертних оцінок, побудова кривої ризику, метод аналогій [33, с. 39].

Метод експертних оцінок зазвичай реалізується шляхом обробки думок досвідчених фахівців та спеціалістів. Він відрізняється від статистичного лише шляхом збору інформації для побудови кривої ризику. Експертні оцінки ґрунтуються на обліку всіх факторів ризику, а також статистичних даних. Реалізація способу експертних оцінок досить складна, якщо кількість показників оцінки невелика. Аналітичний спосіб побудови кривої ризику найбільш складний, оскільки наявні в основі його елементи теорії ігор доступні тільки дуже вузьким фахівцям. Найчастіше використовується підвид аналітичного методу, т.зв. аналіз чутливості моделі, що складається з наступних етапів:

- вибір ключового показника, щодо якого проводиться оцінка чутливості (внутрішня норма доходності, чистий наведений дохід тощо);
- вибір факторів (рівень інфляції, ступінь стану економіки та ін.);
- розрахунок значень ключового показника на різних етапах здійснення проекту (закупівля сировини, виробництво, реалізація, транспортування, капітальне будівництво тощо) [9, с. 81-82].

Сформовані таким шляхом послідовності витрат та надходжень фінансових ресурсів дають можливість визначити потоки грошових фондів, щодо кожного моменту (чи відрізка часу), тобто визначити показники ефективності. Крім того будуються діаграми, що відбивають залежність

обраних результуючих показників від величини вихідних параметрів. Порівнюючи між собою отримані діаграми можна визначити т. зв. ключові показники, що найбільше впливають на оцінку прибутковості проекту.

Однак, слід зазначити, що аналіз чутливості не є всеосяжним і не уточнює ймовірність здійснення альтернативних проектів. Метод аналогій необхідний під час аналізу ризику нового проекту. При використанні цього методу досліджуються дані щодо «наслідків впливу несприятливих факторів фінансового ризику на інші аналогічні проекти інших конкуруючих організацій» [11, с. 99].

Індексація є способом збереження реальної величини грошових ресурсів (капіталу) та прибутковості в умовах інфляції. В основі її лежить використання різних індексів. Наприклад, при «аналізі та прогнозі фінансових ресурсів необхідно враховувати зміну цін, для чого використовуються індекси цін. Індекс цін – показник, що характеризує зміну ціни за певний період» [46].

Таким чином, існуючі способи побудови кривої ймовірностей виникнення певного рівня втрат не зовсім рівноцінні, але так чи інакше, дозволяють зробити приблизну оцінку загального обсягу податкового ризику.

Розглянуті способи оцінки ризиків є досить складними й передбачають відповідну кваліфікацію спеціалістів-аналітиків, а також застосування спеціальних програм. Для виконання оцінки ризиків силами економічної служби конкретної організації можна використовувати бальну оцінку, запропоновану певними дослідниками. По суті, це бальна оцінка – ступінь ризику визначається в балах як сума певних фінансових коефіцієнтів:

- коефіцієнта швидкої ліквідності (критичної оцінки);
- коефіцієнта капіталізації (фінансовий важіль);
- валової рентабельності;
- валової рентабельності власного капіталу;
- економічної рентабельності;

– коефіцієнта ефективності оборотних активів [14].

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення швидко реалізованих активів (дебіторська заборгованість, платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати) до поточної заборгованості (кредиторської заборгованості та короткострокових пасивів). Валова рентабельність розраховується як відношення валового прибутку (маржинального доходу) до виручки від реалізації. Валова рентабельність власного капіталу (виробництва) розраховується як ставлення валового прибутку до власного капіталу. Економічна рентабельність зазвичай розраховується як «відношення чистого прибутку до середньорічної вартості активів» [20, с. 22].

Варто наголосити, що недостатньо лише оцінити ризик. Потрібно ще вміти ефективно керувати ним. Методи управління ризиками – це засоби активного впливу на фактори ризику та способи захисту від них об'єктів ризику. Різноманітність застосовуваних методів управління ризиком можна поділити на чотири основні групи:

- по-перше, методи ухиляння від ризиків;
- по-друге, методи локалізації ризиків;
- по-третє, методи диверсифікації ризиків;
- по-четверте, методи компенсації ризиків [75].

Методи ухиляння від ризику найбільш поширені у господарській практиці, ними користуються підприємці, які воліють діяти напевно. Методи ухилення від ризику можна поділити на чотири підвиди.

По-перше, відмова від ненадійних партнерів; відмова від участі у проектах, пов'язані з необхідністю розширити коло партнерів; відмова від інвестиційних та інноваційних проектів, впевненість у здійсненності або ефективності яких викликає сумніви.

По-друге, відмовитися від ризикованих проектів, тобто відмова від інноваційних та інших проектів, реалізованість чи ефективність, яких викликає сумнів.

По-третє, страхування ризиків, основний прийом зниження ризику. Щоправда, важко використовувати механізм страхування при освоєнні нової продукції або нових технологій, оскільки страхові компанії не мають у таких випадках достатніх даних для проведення розрахунків.

По-четверте, пошук гарантів, як і за страхування, метою якого є перенесення ризику на будь-яку третю особу. Функції гарантії можуть виконувати різні суб'єкти (різні фонди, державні органи, підприємства), при цьому необхідно дотримуватися принципу рівної взаємної корисності, тобто бажаного гаранта можна зацікавити унікальною послугою, спільною реалізацією проекту.

Методи локалізації ризиків поділяються на різні підвиди – від розподілу ризику за часом до створення венчурних організацій. При розподілі ризику в часі «покращується спостереження та контрольованість етапів проекту, що дозволяє за необхідності порівняно легко їх коригувати» [57]. При використанні диверсифікації можливі такі її напрямки, як:

- диверсифікація видів діяльності та зон господарювання (збільшення числа застосовуваних технологій, розширення асортименту продукції або надання послуг, орієнтація на різні соціальні групи споживачів, на підприємства різних регіонів);

- диверсифікація інвестицій (реалізація кількох невеликих за вкладеннями проектів);

- диверсифікація збуту та поставок (тобто робота одночасно на кількох ринках, коли збитки на одному ринку можуть бути компенсовані успіхами на інших ринках, розподіл постачання між багатьма споживачами, прагнучи рівномірного розподілу часток кожного контрагента) [32].

Під час створення венчурних організацій ризикована частина проекту локалізується у дочірньому підприємстві, при цьому зберігається можливість використання наукового та технічного потенціалу материнської компанії. З метою створення механізмів запобігання небезпеці ризиків використовуються так звані методи компенсації ризиків: планування,

прогнозування зовнішніх обставин, моніторинг середовища та створення системи резервів. Вони більш трудомісткі й потребують попередньої аналітичної роботи щодо їх ефективного застосування.

Стратегічне планування діяльності як метод компенсації ризику, дає позитивний ефект, якщо розробка стратегії охоплює все сфери діяльності організації. Етапи роботи зі стратегічного планування можуть зняти більшу частину невизначеності, дозволяють передбачити появу проблемних місць під час реалізації проектів, заздалегідь ідентифікувати джерела ризиків та розробити компенсуючі заходи, плани використання резервів.

Прогнозування зовнішніх обставин полягає в періодичному розробленні відповідних сценаріїв розвитку та оцінки майбутнього стану середовища господарювання для учасників проекту, прогнозування поведінки партнерів та дій конкурентів, а також у загальноекономічному прогнозуванні.

Моніторинг соціально-економічного та нормативно-правового середовища передбачає відстеження поточної інформації щодо відповідності вказаним процесам. Отримані дані дозволяють «вловити» основні тенденції розвитку «взаємовідносин між господарюючими суб'єктами, дають необхідний час на підготовки відповідних нормативних нововведень, надають можливість прийняти відповідні заходи задля компенсації втрат від нових правил господарської діяльності й скоригувати оперативні та стратегічні плани» [83, с. 51].

Створення системи резервів передбачає певне «внутрішнє» страхування діяльності організації. В такій організації створюються відповідні страхові запаси сировини, матеріалів, комплектуючих, резервні фонди грошових коштів, розробляються плани їхнього використання у кризових ситуаціях, використовуються вільні потужності. Актуальним також є вироблення відповідної фінансової стратегії задля управління власними активами й пасивами з організацією їх оптимальної структури та достатньої ліквідності вкладених коштів; навчання персоналу та його інструктування.

Під час вибору конкретного засобу подолання ризику організація має виходити з наступних принципів:

- не можна ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал;
- не можна ризикувати більшим заради меншого;
- слід передбачати наслідки ризику.

Застосування цих методів і принципів дозволить уникнути вказаних ризиків та запобігти можливим збиткам.

Таким чином, можемо стверджувати, що сучасні підходи щодо вирішення проблем, взаємопов'язаних із ризиками, не повною мірою є відображенням ролі та значення людини в сучасній системі управління ризиками. Більшість ризиків, що виникають в результатів людської діяльності досить часто є практично єдиними реальними ризиками. Саме тому, варто сприймати ризик як можливість відхилення, тобто неспівпадіння запланованого та фактично одержаного результату рішення, що обумовлюється наявністю певної кількості обмежень, що носять мотиваційний, управлінський, професійно-компетентнісний, соціально-психологічний та фізіологічний характер. Управління ризиками – є можливістю моделювання ймовірних відхилень, тобто неспівпадінь запланованого та фактичного результату рішення. Важливу роль у вказаному процесі відіграють відповідні методи та моделі управління ризиками. На сьогодні відбувається трансформація основних методів щодо оцінювання та управління ризиками, що наголошує на посилення ролі та місця ризиків в житті сучасної людини та діяльності сучасної держави. Крім того, здійснення відповідного нівелювання податкових ризиків та ефективного податкове стимулювання потребують відповідних змін щодо адміністрування бюджетоутворюючих податків, взаємопов'язаних з відповідними змінами їхніх ставок, термінів сплати та інших ознак адміністративного характеру. Саме встановлення та дотримання якісного науково-методичного, нормативно-правового та організаційно-технічного забезпечення

адміністрування податків означатиме своєчасність та повноту їхнього надходження до бюджету незважаючи на ймовірність податкових ризиків. Це, в свою чергу, означатиме фінансову безпеку держави, яка є однією з основних складових економічної безпеки сучасної держави.

2.1. Управління податковими ризиками

Управління податковими ризиками багато в чому залежить від доступності інформації щодо ймовірності настання й величини їхніх наслідків, вираженою у вигляді відповідних вартісних показників. Найбільш обґрунтованими рішеннями щодо сфери впливу на відповідні параметри оподаткування є рішення, котрі приймаються на основі реально можливого їхнього оцінювання. За умов повної невизначеності необхідно проводити відповідну роботу щодо пошуку необхідної інформації для того, аби звести вказаний варіант до імовірнісного й отримати можливість здійснення ґрунтовного аналізу наслідків саме таких рішень. На основі наявної інформації ймовірним є використання наступних способів управління податковими ризиками:

- лімітування (нормування);
- концентрація ризиків;
- диверсифікація [35, с. 98].

Нормування податкових ризиків передбачає встановлення допустимих для цієї організації втрат від податкових ризиків, що можливо лише за достатності інформації щодо характеристик ризику. Застосування диверсифікації має певні складнощі щодо «розосередження податкових ризиків у часі або за окремими видами податків внаслідок їх специфічності щодо кожного конкретного випадку» [30, с. 69].

Управління податковими ризиками, як і будь-який вид керуючого впливу, доцільно здійснювати як реалізацію цілої низки послідовних етапів:

- виявлення виду й передбачуваного терміну виходу конкретного ризику за межі прийняттого (оптимального) рівня (довірчого інтервалу);
- оцінка його реального або очікуваного рівня;
- аналіз факторів, що мають великий вплив на його рівень;
- вибір методів управління ризиком, що призводять до досягнення його оптимального рівня за конкретної ситуації;
- застосування обраних методів;
- оцінка отриманих результатів та за необхідності введення оперативних чи випереджаючих коригувань [27].

Специфіка проходження перерахованих етапів управління податковими ризиками залежатиме від форми управління податковим ризиком, обумовленої моментом управління стосовно виникнення податкового ризику. Можливий інший підхід щодо деталізації способів управління податковими ризиками зважаючи на можливість їхнього подолання, відповідно до яких у їх складі може бути виділено чотири способи, представлених:

- уникненням ризиків – простим ухиленням від заходів, взаємопов'язаних з ризиками;
- утриманням ризиків – залишенням ризику за відповідними платниками податків, тобто з їхнім рівнем відповідальності;
- передачею ризиків – платники податків передають відповідальність за податкові ризики іншим платникам податків, здійснюючи відповідні зміни основних умов оформлення правочинів;
- зниженням ступеня ризиків – скороченням ймовірності й обсягів можливих втрат, взаємопов'язаних із проявами податкових ризиків [90].

Під час вибору конкретних засобів подолання податкових ризиків будь-яка організація повинна відштовхуватися зважаючи на окремі застережні принципи, представлені:

- необхідністю попереднього оцінювання можливих наслідків ризиків;

– відсутністю можливостей вдаватися до ризикових дій занадто сильно, зважаючи на можливість піддати організацію під суттєві штрафні санкції та інші негативні наслідки, що можуть ставити під загрозу успішність її існування в цілому;

– відсутністю необхідності ризикувати добрим ім'ям й успішним функціонуванням бізнесу задля якоїсь примарної податкової економії в разі сумнівних передбачуваних рішень, оскільки завжди присутня можливість та ймовірність не ризикувати, а бажання заощадити взагалі свідчить про наявність більшого ризику [102].

Сучасна організація не може на власний розсуд вдаватися до зміни податкового чи будь-якого іншого законодавства. Іншими словами, в організації взагалі відсутня можливість керувати податковими ризиками безпосередньо за допомогою відповідних зовнішніх чинників. Однак є вкрай необхідним своєчасне відстежування щодо змін таких факторів та вживання відповідних заходів щодо їхнього обліку під час здійснення діяльності, проводити регулярний моніторинг особливостей стану розрахунків з бюджетом із податків тощо.

Отже, управління податковими ризиками передбачає необхідність проведення певних дій, представлених:

- формуванням відповідної політики щодо управління податковим ризиком;
- формуванням основних підходів щодо управління податковим ризиком;
- характеристикою податкового ризику;
- ідентифікацією окремого виду податкового ризику;
- оцінкою інформації, що є необхідною для визначення рівня податкового ризику;
- визначенням чинників, що здійснюють суттєвий вплив на податковий ризик;
- встановленням гранично допустимих рівнів податкового ризику;

- визначенням розмірів можливих фінансових втрат щодо окремих видів податкового ризику;
- вибором і використанням внутрішніх механізмів щодо нейтралізації негативних наслідків окремих видів податкового ризику;
- оцінкою результативності нейтралізації податкового ризику;
- організацією моніторингу податкового ризику та оцінювання його результативності [63].

Крім того, варто вказати на певні рекомендації організаціям щодо вжиття відповідних заходів, що сприятимуть зниженню рівня податкового ризику, представлених:

– заходами спрямованими на зниження податкових ризиків безпосередньо в організації:

- 1) організацією роботи щодо обліку податкових ризиків під час прийняття відповідних управлінських рішень;
 - 2) підвищенням відповідної кваліфікації фахівців, котрі приймають рішення, взаємопов'язані із здійсненням оподаткування й податкового обліку;
 - 3) регулярним відстеженням відповідних змін в податковому та бухгалтерському законодавстві;
 - 4) розробкою відповідних заходів щодо зниження податкових ризиків під час формування відповідної облікової політики організації;
 - 5) управлінням щодо виконання взятих податкових зобов'язань;
 - 6) обліком податкових ризиків під час здійснення інвестування;
 - 7) створенням необхідного резерву задля належного забезпечення можливих штрафних санкцій та пені як міри самострахування;
 - 8) застосуванням способів переплати;
 - 9) моніторингом податкових помилок (періодичного їхнього виявлення й виправлення) [71];
- систематичною роботою з відповідними податковими органами:

1) зверненням за наявності складної (неоднозначної) ситуації до відповідних податкових органів за допомогою встановленого письмового роз'яснення;

2) зниженням рівня ймовірності конфліктів із податковою інспекцією;

3) проведенням відповідних звірок щодо стану та змісту розрахунків із податків [47];

– роботою з контрагентами:

1) експертизою бухгалтером договорів, що укладаються організацією партнерами;

2) розкриттям інформації щодо стану податкових розрахунків у фінансовій звітності [104, р. 646-647].

Варто розглянути більш детально найважливіші напрями роботи щодо зниження впливу податкових ризиків.

По-перше, щодо особливостей організації роботи щодо обліку податкових ризиків під час прийняття відповідних управлінських рішень. Організація роботи щодо ведення розрахунків з податків (зважаючи на обсяги даної роботи) може здійснюватися за допомогою наступних способів:

– виділення групи, що здійснюватиме податковий облік, до структури бухгалтерської служби;

– введенням в штат посади бухгалтера-фахівця щодо податкових розрахунків;

– введенням податкового обліку саме головним бухгалтером чи особисто керівником;

– веденням на договірних засадах відповідного податкового обліку, що здійснюватиметься спеціалізованою організацією (аутсорсинг) [37, с. 81].

По-друге, необхідність систематичного підвищення рівня кваліфікації фахівців, котрі здійснюють прийняття рішень, взаємопов'язаних із здійсненням оподаткування й податкового обліку в організації. Для ефективного зниження податкового ризику потрібною є наявність «високого рівня кваліфікації бухгалтерів, тому необхідним є проведення зваженої

кадрової політики й висунення до наявного рівня підготовки спеціалістів високих вимог» [97].

По-третє, систематичне дослідження щодо змін та нововведень норм податкового й бухгалтерського законодавства. Для зниження рівня податкових ризиків керівнику організації необхідно «забезпечувати бухгалтеру належні умови задля відслідковування в належний строк усіх змін щодо податкового законодавства, що повинно здійснюватися працівниками як самостійно, так й за допомогою відповідних консультаційних послуг, взаємовідування необхідних, профільних семінарів» [87, с. 120].

По-четверте, систематичне здійснення заходів спрямованих на зниження рівня податкових ризиків під час розробки облікової політики організації. Облікова політика організації повинна визначати процедури щодо оцінювання податкових ризиків, способів контролю за їхньою величиною та заходів щодо зниження їх рівня та наслідків. В наказі організації щодо здійснення облікової політики має бути обґрунтовано:

- особливості основних способів податкового обліку, згідно яких законодавчо-нормативні документи передбачають можливість варіантності;
- норми та положення, опис яких є відсутнім у відповідних нормативно-правових документах;
- можливості наявності та обґрунтування основних протиріч, що існують в нормах чинного податкового законодавства [60].

Варто також вказати на особливості облікової політики, згідно якої податкові ризики полягають в тому, що в ході провадження господарської діяльності можуть змінюватися умови, наприклад, може змінюватися ставка податку, пільги тощо. За таких умов мають місце податкові ризики, взаємопов'язані з можливою зміною суми податкових платежів.

По-п'яте, управління за належним виконанням податкових зобов'язань. Вказане повинно здійснюватися в межах відповідного управлінського обліку, в якому необхідність зниження податкового ризику повинна вирішуватися за допомогою таких завдань, як:

- забезпечення максимально можливої економії на здійсненні відповідних податкових платежів;
- ефективне управління встановленими термінами й сумами виконання податкового зобов'язання;
- систематичне проведення роботи щодо виявлення можливих та наявних помилок щодо нарахованих і сплачених податків [28, с. 49].

Розв'язання перелічених завдань має здійснюватись у рамках податкового планування.

По-шосте, здійснення належного обліку за податковими ризиками під час інвестування. Інвестиційний процес – це «частина фінансово-господарської діяльності сучасної організації» [82]. Як наслідок, під час реалізації інвестиційних проектів можуть виникати окремі об'єкти оподаткування з основних видів податків. Використовувані методики складання відповідних бізнес-планів враховують податки, що є взаємопов'язаними з відповідними інвестиційними проектами, як негативний грошовий потік, тобто вплив податкового законодавства зводиться виключно до здійснення обліку впливу його змін у сумі відповідних податкових платежів за певним проектом. Вказаного не достатньо, оскільки не відбувається врахування відповідного впливу здійснення оподаткування на особливості того або іншого інвестиційного процесу. Досить часто не звертається належна увага на той факт, що чистий прибуток – це також джерело сплати податкових штрафних санкцій, що можуть бути нарахованими як наслідок виявлення відповідними податковими органами допущених для організації помилок.

Вказане може призводити до такого перерозподілу чистого прибутку між різними напрямками її використання, за якого навіть найкраща інвестиційна політика не зможе забезпечити бажаного результату, оскільки не зможе бути реалізованою внаслідок зникнення джерел інвестування, що може призвести до серйозного підриву фінансового становища організації, до її банкрутства [53].

По-сьоме, створення резервів під можливі штрафні санкції та пені. Резерв під можливі штрафні санкції та пені як захід самострахування може формуватися як одним суб'єктом господарювання, так і спільно з кількома суб'єктами господарювання.

Варто також згадати необхідність проведення систематичного моніторингу різноманітних податкових помилок. Ефективний інструмент зниження податкових ризиків – це використання моніторингу, як безперервного спостереження, контролю за процесами виявлення й виправлення можливих та наявних податкових помилок. Зважаючи на особливості оподаткування, всі помилки є доцільним розподілити на певні групи, зокрема, помилок, що:

- призводять до спотворення величини податкової бази;
- призводять до спотворення суми, тобто є взаємопов'язаними з відповідними неправильними визначеннями податкових періодів, виборами відповідних розмірів податкової ставки, застосуванням пільг, порушенням порядку обчислення податків;
- призводять до порушення встановленого порядку й строків подання податкової декларації;
- призводять до порушення порядку і строків сплати податків [15, с. 55].

Серед податкових помилок найчастіше зустрічаються і штрафуються помилки щодо формування податкових баз. Вказані податкові перевірки, що проводяться відповідним податковими органами, більш ніж на 70% встановлених порушень пов'язані саме із заниженням податкової бази [81]. За такої ситуації варто вказати на наявність можливості звернення до відповідних податкових органів з необхідністю отримання відповідного письмового роз'яснення. Відповідно до норм Податкового кодексу України за наявності складної (неоднозначної) ситуації організація має повне право звернутися до відповідних податкових органів за належним письмовим роз'ясненням [69]. Вказане надає можливість організації уникати можливих

штрафних санкцій за умов, коли вказані помилки є обумовленими належним виконанням відповідних письмових рекомендацій окремих податкових органів. Обов'язкова умова за такої ситуації – це наявність позначки податкового органу щодо реєстрації вхідної кореспонденції на листі організації.

Крім того потребує особливої уваги й зниження ймовірності конфліктів із податковою інспекцією. Об'єктами таких можливих конфліктів можемо вважати:

- кошти у вигляді відповідних податкових платежів, що обов'язково повинні підлягати перерахуванню до бюджету з метою формування доходів держави;

- наявність різних підходів щодо реалізації прав і обов'язків, як зі сторони платників податків, і з боку податкових органів [68].

Варто наголосити на необхідності врахування умов, за яких виникає конфлікт, зокрема:

- наявності сильного навантаження й морального пресингу як щодо представників податкових органів, так й щодо відповідних осіб, що призводить до появи або посилення нервозності у взаємовідносинах;

- наявності недостатньо чіткого опрацювання норм та положень чинного законодавства, різноманітні трактування яких призводить до формування у представника податкового органу та платника податків діаметрально протилежних точок зору, що складає основу їхніх подальших суперечок;

- загального низького рівня податкової (й не лише її) культури й відсутність знань щодо управління конфліктами [6, с. 41].

Не можемо оминати увагою й необхідність проведення відповідної експертизи бухгалтером щодо договорів, що укладаються організацією з відповідними партнерами. Експертиза таких договорів, що укладаються організацією з партнерами, щодо дотримання вимог чинних норм податкового законодавства дозволяє зменшувати рівень можливих чи

наявних негативних податкових наслідків, тобто знижувати податкові ризики. Крім того укладання таких договорів – це дієвий інструмент здійснення податкового планування. Під час складання бюджету доходів і видатків керівництву організації необхідною є інформація, що подається бухгалтером, щодо прогнозованих сум податкових платежів і платежів за договорами в планованому періоді [54, с. 129]. Бюджет таких податкових платежів складатиметься на основі здійснення відповідної облікової політики організації з метою ефективного оподаткування, а також належних умов укладених договорів щодо запланованого періоду. В окремих випадках бухгалтеру під час укладання договорів варто ретельно перевіряти наявність цивільно-правових умов, необхідних для організації бухгалтерського й податкового обліку виконуваних операцій. Бухгалтер ще на стадії проекту (до підписання керівництвом) повинен з метою зниження ризиків бухгалтерських й податкових помилок ознайомитися із текстом договором й завізувати його.

Таким чином, податковий ризик – є об'єктивною реальністю, з якою стикається практично кожен із суб'єктів економічних і правових взаємовідносин. Вказаний ризик призводить до цілком відчутного й матеріального фінансового результату у вигляді відповідного доходу або збитку, який необхідно належним чином оцінити. Ефективне сприйняття та усвідомлення сутності ризику й причин його виникнення дозволить виробити ефективну методичку щодо управління ризиками.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ НАЯВНОСТІ ПОДАТКОВИХ РИЗИКІВ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

3.1. Податкові ризики держави та платників податків

На сьогодні більшість фахівців наголошують на необхідності приділяти все більше уваги такому явищу як «податковий ризик», що, в першу чергу, взаємопов'язано з тими процесами, що активно відбуваються у світовій та вітчизняній економіці. Сучасна фінансово-економічна ситуація в країні, зокрема, перспективи подальшого скорочення податкових надходжень і як наслідок доходної частини бюджету, стають все більш реальними. Саме тому, за таких умов податковий ризик, причинам його виникнення й способам мінімізації повинна приділятися особлива увага. Варто вказати, що поняття «ризик» виникло в нашій країні у зв'язку із розвитком ринкових взаємовідносин. Як наслідок, податковий ризик входить до групи економічних ризиків, до числа яких також можемо віднести: комерційні, фінансові, банківські, страхові ризики тощо.

Варто наголосити, що на початковому етапі податкові ризики включалися виключно до групи фінансових ризиків. На сьогодні є більш ніж очевидним, що податковий ризик – є самостійним видом економічного ризику. На жаль, на сьогодні все ще відсутня будь-яка розроблена концепція податкових ризиків, ні з теоретичної, ні з практичної точки. Однак сучасні дослідники виділяють два види податкових ризиків: ризики з боку платників податків та ризики з боку держави (табл. 3.1) [72]. Щодо платників податків, то вони вдаються до пошуку джерел податкового ризику через призму недосконалості податкового законодавства, «свавілля» податкових органів, збільшення податкового навантаження тощо. В свою чергу, держава в особі

податкових органів, говорячи про податкові ризики, має на увазі недоотримання податкових надходжень за рахунок різних схем податкової мінімізації тощо. Якщо звести дані позиції до загального, то можемо погодитися з визначенням: податковий ризик – є «можливим настанням несприятливих матеріальних (насамперед фінансових) та інших наслідків для платника податків або держави внаслідок дій (бездіяльності) учасників податкових правовідносин» [31]. Тобто і для держави, і для платників податків податкові ризики – є можливістю фінансових втрат.

Таблиця 3.1

Основні види податкових ризиків [91]

Ризик	Можливі наслідки
Ризик несплати податків	Сплата штрафів, пені, неустойок
Ризик податкового контролю	Виникнення санкцій та втрат внаслідок невиконання платниками податків законодавчих податкових актів
Ризик податкової мінімізації	Висока ймовірність настання фінансових втрат, взаємопов'язаних з відповідними діями платника податків щодо мінімізації податкових платежів
Ризик посилення податкового навантаження	Диференційований відповідно до випадків господарської діяльності й податкам залежно від податкових ставок, пільг, обсягів створюваної доданої вартості
Ризик карного переслідування податкового характеру	Призводить до істотних фінансових втрат платника податків чи до позбавлення волі платника податків щодо здійснення податкових правопорушень, передбачених нормами чинного законодавства України

Настання податкових ризиків як з боку платника податків, так і з боку держави визначаються як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Внутрішні фактори для платників податків – це їхня власна діяльність щодо податкового планування, порядку надання податкової звітності та сплати податків. Для держави податкові ризики полягають, насамперед, у податковій політиці, яку вона проводить. Зовнішні чинники для платників податків – зміни умов оподаткування, для держави – формування та функціонування міжнародних офшорних зон. Одночасно та рівнозначно на них діє ще один

зовнішній фактор – світова кон'юнктура цін на продукцію, що експортується, загальний стан світової економіки [52, с. 40-41].

У будь-якому випадку податкові ризики взаємопов'язані з очікуванням негативних наслідків, які можуть мати матеріальне вираження у вигляді фактичних фінансових втрат: збитки, недоотримання доходів, прибутків тощо. Крім цього, податкові ризики взаємопов'язані з очікуванням негативних наслідків правового, соціального, психологічного та ін. характеру. Тобто податкові ризики взаємопов'язані з очікуванням негативних наслідків комплексного соціально-економічного характеру, які можуть мати дуже серйозні наслідки. Тому вивченню податкових ризиків, причин їх виникнення та способів їх мінімізації необхідно приділяти найсерйознішу та постійну увагу. На наш погляд, одним із основних факторів виникнення податкових ризиків є недосконалість податкового законодавства. Даний фактор виникнення податкового ризику може призвести до кількох наслідків, однаково негативних як для держави, так й для платників податків. Як показує сучасна практика, недосконалість податкового законодавства використовується платниками податків для мінімізації власних податкових зобов'язань, що, у свою чергу, призводить до зниження надходження податків до бюджетів різних рівнів (рис. 3.1). Все це неминуче посилює ризики з боку держави.

З іншого боку, недосконалість податкового законодавства, має зворотний ефект, коли платники податків мінімізують податкові платежі на абсолютно законних підставах, й можуть отримувати донарахування з боку податкового органу, що несе досить серйозні фінансові втрати, й навіть тривалі судові розгляди [3]. Варто вказати, що необхідність внесення тих або інших змін до податкового законодавства може бути обумовлена певними об'єктивними причинами, наприклад, пандемія, війна тощо. Наприклад, лише за неповні три місяці війни ВРУ було прийнято вісім Законів України, які вносили відповідні зміни до норм Податкового кодексу України.

Інтенсивність нормотворчої роботи в таких умовах є дуже великою та вкрай необхідною.

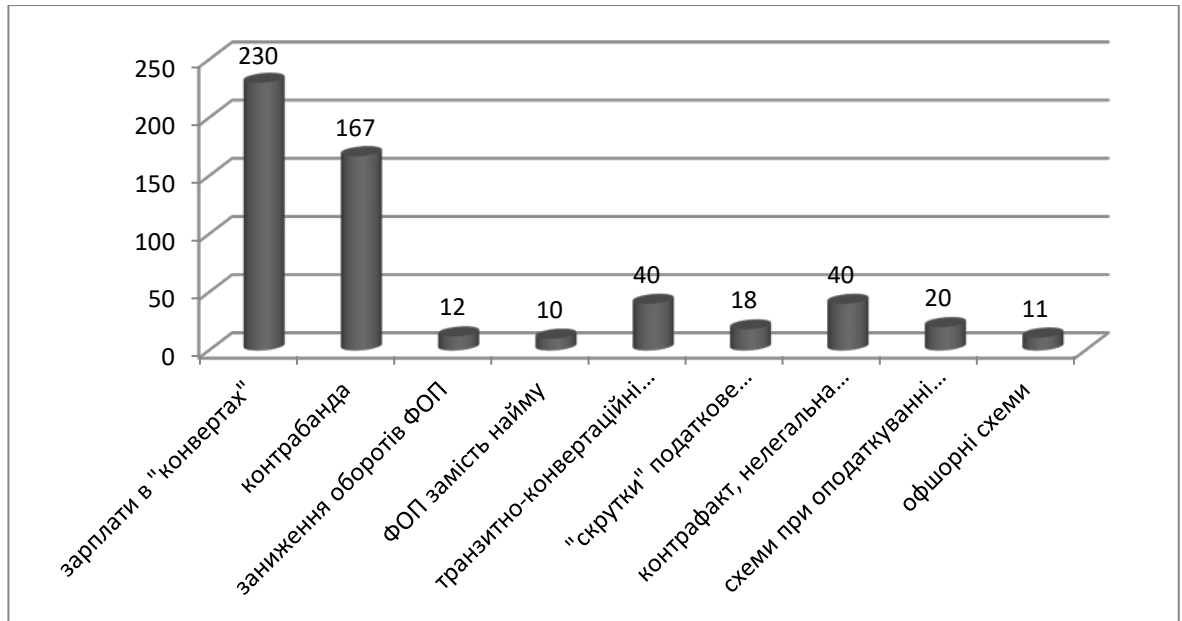

Рис. 3.1. Недоотримання бюджету країни внаслідок податкових ризиків за рік в млрд. грн.

Податкове законодавство в нашій країні дуже сильно змінилося й продовжуватиме змінюватись (рис. 3.2). Єдиний податок на сьогодні, що поки практично не зазнав змін – податок на прибуток. Пояснюється це тим фактом, що він здебільшого регулюється нормами та стандартами бухгалтерського обліку, ніж Податковим кодексом України [66].

Ще одним джерелом виникнення податкових ризиків, що тісно взаємопов'язаний з недосконалістю податкового законодавства, є нечіткість та неоднозначність судової практики щодо податкового адміністрування. На жаль, дуже часто буває, що суди різних рівнів можуть виносити абсолютно протилежні рішення щодо абсолютно схожих судових справ з оподаткування. Як наслідок варто чекати, яке рішення ухвалять вищі судові інстанції, Вищий арбітражний суд, аби утворився прецедент. А це може займати не один рік, що, у свою чергу, збільшує податкові ризики. Для мінімізації таких причин податкових ризиків необхідно постійно аналізувати судову практику щодо податкових спорів та приймати рішення з урахуванням даної практики.

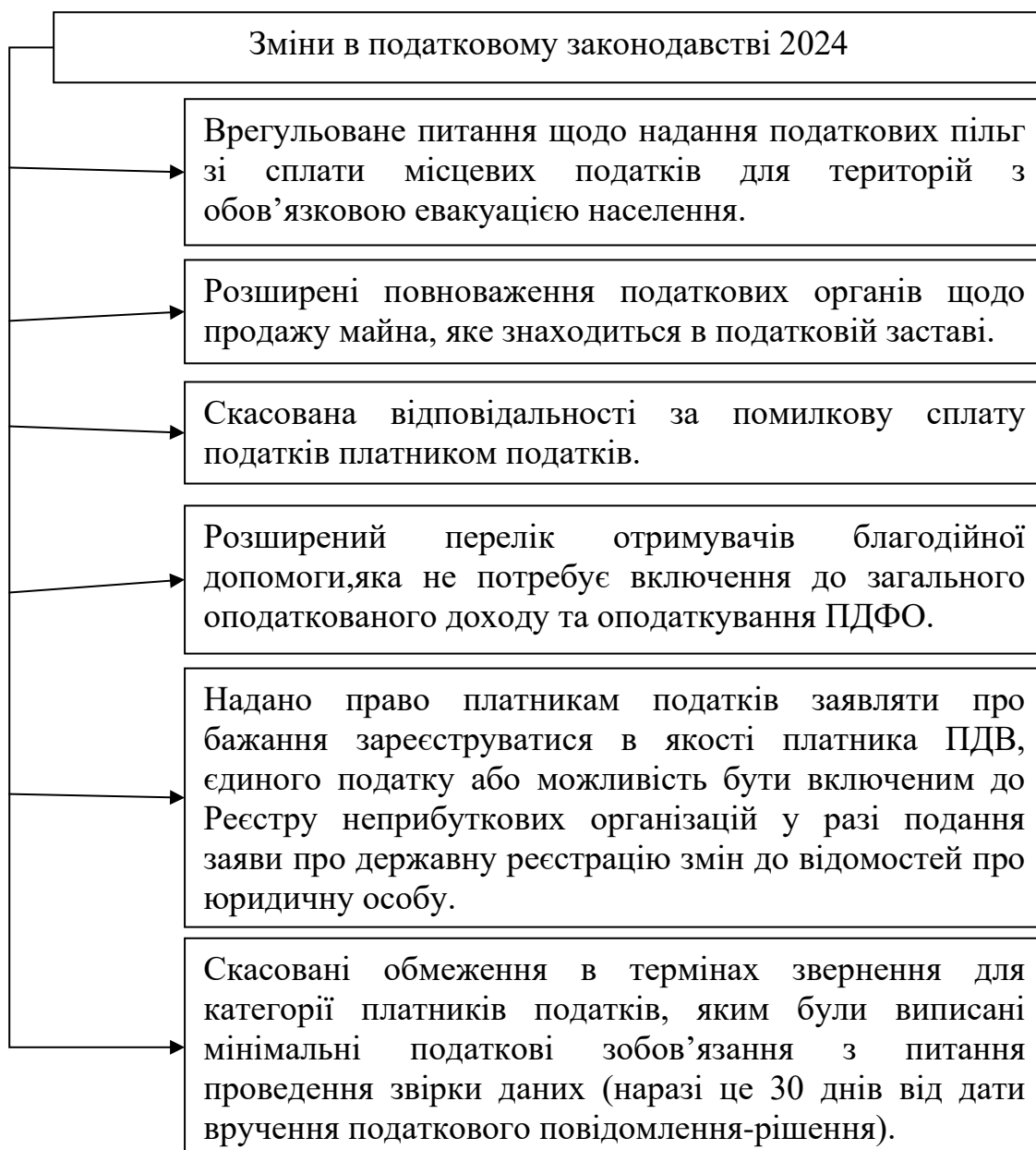

Рис. 3.2. Зміни в податковому законодавстві 2024

Варто вказати, що наявна судова практика в Україні свідчить, що наші податкові органи вважають за необхідне здійснити доведення розгляду всіх справ до Верховного Суду, за одночасної наявності процедури перегляду власних рішень – адміністративного оскарження. Крім того, кількість відмов щодо відкриття касаційного провадження є свідченням марної трати коштів і часу як працівників відповідних податкових органів, так й суду, суддів. Показники повернення за касаційними скаргами вказують на їхню неякісну підготовку, незважаючи на встановлення досить чітких вимог, встановлених

нормами процесуального закону щодо їхньої форми, й чисельної судової практику щодо вказаних питань (рис. 3.3 [70]).

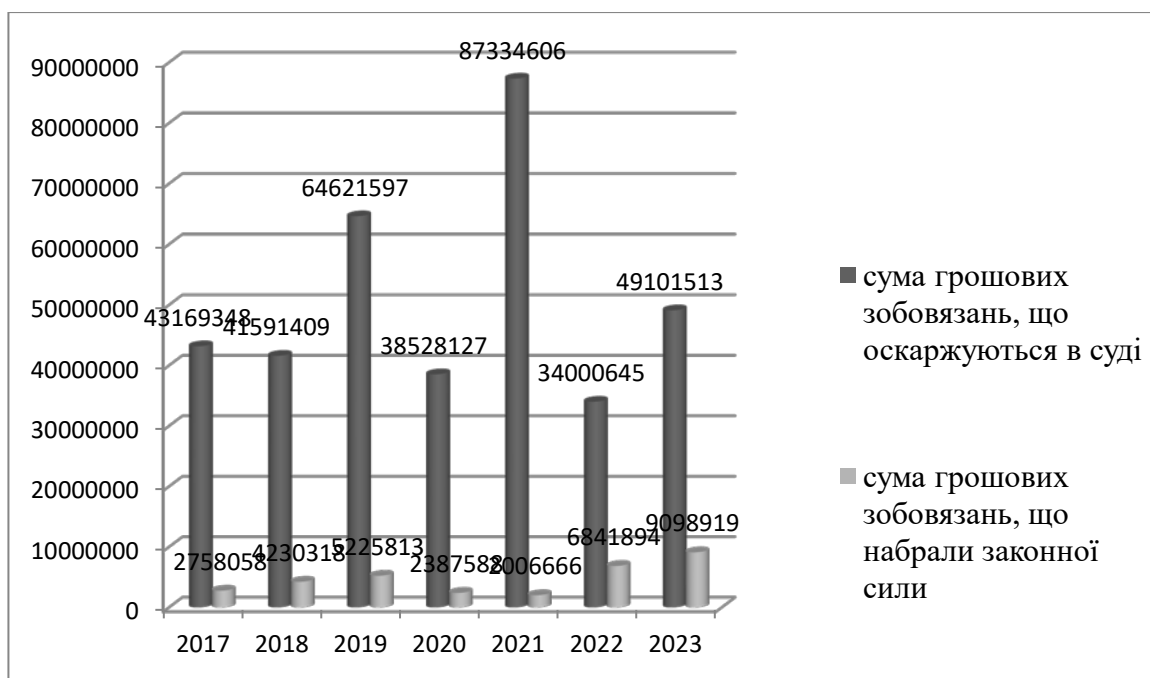

Рис. 3.3. Частка грошових зобов'язань, щодо яких судові рішення вже набрали законної сили (тис. грн.)

Крім того, на думку більшості дослідників, результати судових рішень дають можливість вважати, що податкові органи реалізують власні повноваження не в якості служби надання відповідних сервісних послуг платниками податків, а як органи, що виконують контролюючу й фіскальну функції. Ще раз варто вказати, що тривалі, але обґрунтовані зміни норм податкового законодавства, на жаль, не сприяють податковій дисципліні [70].

Ще одним джерелом виникнення податкового ризику може бути людський чинник – помилки компетенції, технічні помилки, навмисні помилки (ігнорування законодавчих обмежень) тощо (рис. 3.4 [67]).

Причому даний фактор може проявлятися як з боку держави, так і сторони платників податків. Спроба мінімізації такого роду податкових ризиків було закладено ще на початку формування податкової політики держави. У рамках реалізації цієї політики передбачалося вдосконалення підходів щодо проведення відповідних податкових перевірок, забезпечення

інформаційної взаємодії між податковими, митними, правоохоронними органами тощо, а також реалізація багатьох принципів оподаткування, які вже давно існують у багатьох зарубіжних країнах. Кінцевою метою цієї програми було – ефективна боротьба з несумлінними платниками податків, які використовують переваги вільних економічних зон, трансфертні ціни та інші інструменти, які, на думку податкових органів, можуть служити для приховування податкової бази. Зрештою, вирішенням цієї проблеми – є мінімізація податкових ризиків з боку держави.

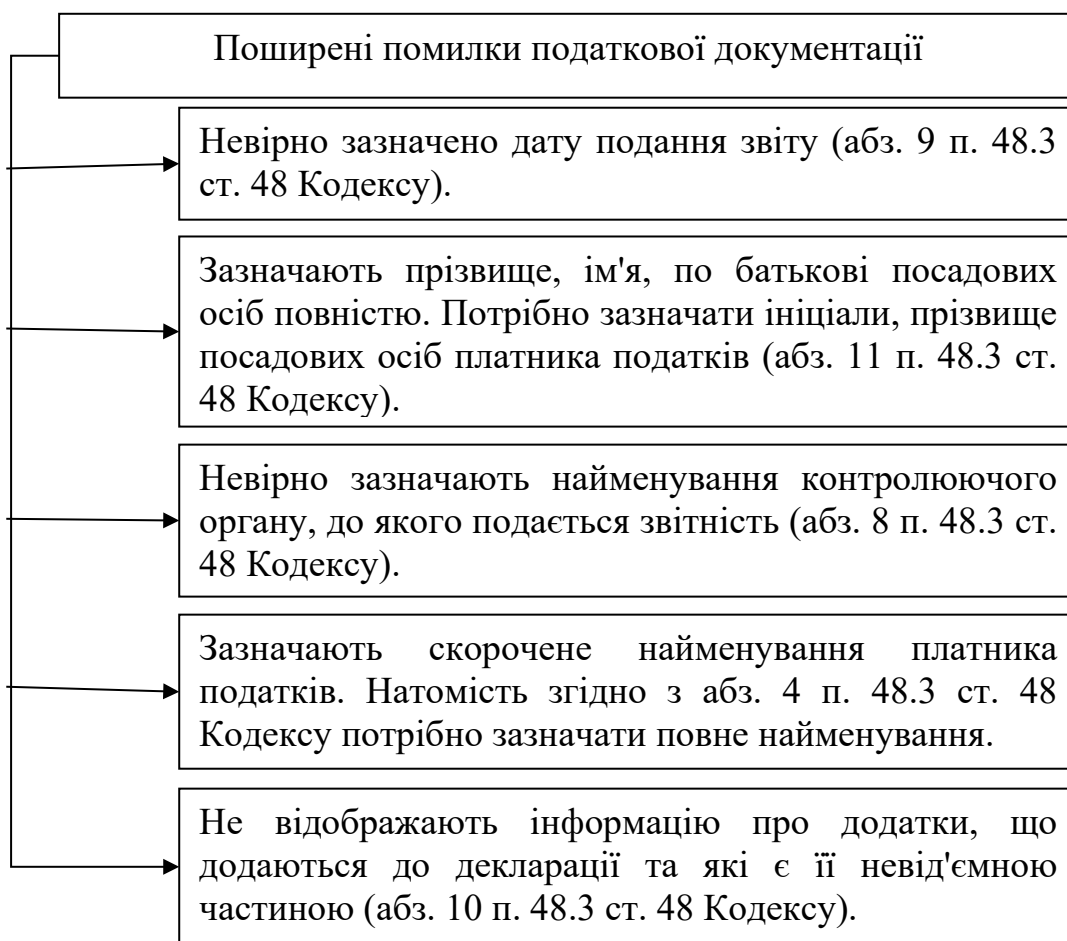

Рис. 3.4. Поширені помилки податкової документації

Ще одним джерелом податкового ризику для держави, яка стала особливо гостро обговорюватися останнім часом – це неправомірні дії з боку найбільших платників податків. Найбільшими платниками податків – є «юридичні особи, в яких обсяг доходу від усіх видів діяльності за останні

чотири послідовні податкові (звітні) квартали перевищує 500 млн. грн. або загальна сума сплачених до Державного бюджету України податків за платежами, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, за такий самий період перевищує 12 млн. грн.» [12]. Наприклад, в Україні за 2023 р. звітність усього подали 360,8 тисячі компаній [88]. Десятка лідерів за виторгом представлена:

- Українською мережею супермаркетів «АТБ-Маркет» (181,1 млрд грн);
 - Енергетичною компанією D.TRADING (165,7 млрд грн);
 - Національною атомною енергогенеруючою компанією «Енергоатом» (153,8 млрд грн);
 - Національною акціонерною компанією «Нафтогаз України» (138,6 млрд грн);
 - Газопостачальною компанією «Нафтогаз Трейдинг» (119,8 млрд грн);
 - Публічним акціонерним товариством «Укрнафта» (95,2 млрд грн);
 - Акціонерним товариством «Укргазвидобування» (93,9 млрд грн);
 - Акціонерним товариством «Українська залізниця» (92,6 млрд грн);
 - Українською мережею супермаркетів «Сільпо-фуд» (84,7 млрд грн);
 - Національною енергетичною компанією «Укренерго» (82,9 млрд грн)
- [88].

Варто вказати, що серед вказаних лідерів сім підприємств належать державі. Однак, не для кого не секрет, що багато великих підприємств, «випадають» з-під податкової юрисдикції нашої держави, віддаючи перевагу юридичній реєстрації в офшорних зонах [61].

Все це призводить до негативних фінансових наслідків для держави – зниження податкових надходжень до бюджету країни, що особливо негативно позначається під час економічної кризи. Вирішення вказаної проблеми можливе на основі прийняття необхідних законодавчих актів та здійснення належного контролю за їх виконанням. Крім того, держава

повинна найближчим часом свої державні замовлення надавати лише тим підприємствам, які мають вітчизняну «прописку».

Ще однією нормою, яка, як передбачається, допоможе деофшоризації бізнесу може стати прийняття нормативного документа, згідно якого, державні кредити та гарантії можна буде отримати лише тим організаціями, що зареєстровані в нашій державі. Наскільки ці заходи матимуть позитивний ефект покаже вже найближче майбутнє. Але якщо деофшоризація вітчизняної економіки все ж таки відбудеться, то це точно допоможе знизити податкові ризики з боку держави.

Ще одним фактором податкового ризику з боку держави може є різке зниження світових цін на основні вітчизняні експортні товари. Так, під час фінансової кризи 2008-2009 років, під час зниження світових цін довелося знижувати мита, що призвело до різкого скорочення податкових надходжень до бюджету держави [94].

На ряду із зниженням податкових надходжень до бюджету, держава змушена була видавати державні кредити великим підприємствам. Мінімізація такого роду податкових ризиків з боку держави повинна проводитись за рахунок диверсифікації податкових надходжень з товарів, які багато в чому залежать від світової кон'юнктури та на вартість яких держава вплинути не може, зокрема на інноваційні продукти, що мають більш високу додану вартість і є більш конкурентними на світовому ринку. Але для цього необхідно проводити якісну модернізацію всієї економіки держави [94].

Ще одним джерелом податкових ризиків з боку держави є залежність від податків, що залежать від кінцевого результату діяльності підприємств, наприклад податок на прибуток, ПДВ і т.д. Ризики полягають у тому, що якщо підприємства не одержують прибуток, податкові надходження різко скорочуються. Мінімізація такого роду податкових ризиків полягає у переході до більш стабільних джерел оподаткування, як-от оподаткування майна. Такі заходи дозволять зменшити податкові ризики із боку держави. На жаль, ці дії можуть призвести до зворотного ефекту – збільшення податкових

ризиків із боку платників податків. Тому тут необхідно дотриматися балансу інтересів, як з боку держави, так й з боку платників податків.

Таким чином, можемо стверджувати, що поняття податкового ризику на даний момент ще не вироблено. Більше того, сама постановка питання про те, що є податковим ризиком, причин його виникнення все ще перебувають на початковому етапі. Сам термін «податковий ризик» тільки-но входить у оборот, на відміну банківських, страхових ризиків тощо. Тому звернення до цієї проблеми має актуальне значення, оскільки необхідно як виявляти джерела податкових ризиків, а й розробляти методику управління ними. Зокрема, це може бути своєрідна дієва модель економічної державної політики, що буде спрямована на стимулювання розвитку промисловості, підтримку експорту та імпорту відповідних товарів, що матимуть високу частку доданої вартості та імпортозаміщення. Реалізація вказаної політики сприятиме кращому усвідомленню та розширенню можливостей бази оподаткування. Крім того, реалізація саме такої політики, спрямованої на ефективний розвиток національного виробника й стимулювання сукупного попиту може стати необхідною запорукою макроекономічної стабільності й сприяти мінімізації податкових ризиків, як для громадян, так й для держави в цілому. Ефективним механізмом управління податковими ризиками може стати модель адресних податкових пільг, як для бізнесу, так й для громадян. Крім того, сучасна система управління податковими ризиками повинна передбачати як на державному рівні, так й безпосередньо для платників податків цілу низку ключових елементів, зокрема:

- організацію діяльності щодо управління податковими ризиками;
- ідентифікацію та оцінювання податкових ризиків;
- визначення чинників, що обумовлюють появу та посилення податкових ризиків;
- встановлення гранично допустимого рівня податкових ризиків;
- прогнозування можливих фінансових втрат від податкових ризиків;

– вибір і застосування дієвих методів нейтралізації податкових ризиків.

3.2. Шляхи мінімізації податкових ризиків

Сучасна податкова система вступила в новий етап розвитку, викликаний глобалізацією і цифровізацією всіх сфер життя, швидкою зміною економіки, пов'язаною з переходом у «цифру», експансією монополістів, розривом традиційних зв'язків щодо створення вартості та розподілу прибутку, зміни структури зайнятості, ринку праці та компетенцій, відходом бізнесу та розрахунків у практично нерегульовані та неконтрольовані форми. Завдання податкових органів у цьому зв'язку – є відповісти на виклики нової економічної реальності, використовуючи нові сучасні інформаційні технології податкового адміністрування, забезпечивши в повному обсязі надходження податків до бюджетної системи.

Наприкінці ХХ ст. управління ризиками стало важливим інструментом у політичній та діловій літературі, а тепер увійшло до управлінського мислення як в приватному, так і в державному секторі й вже перетворилося на організаційну концепцію [101]. Нормами чинного законодавства поняття «податкових ризиків» не сформульовано остаточно, проте широко використовується як в науковій літературі, так і в практичній діяльності податкових органів. Варто вказати, що значну кількість ситуацій, предметом яких є розгляд податкових ризиків, виступають здебільшого суб'єктів господарювання, відповідно для яких й пропонуються заходи щодо їх нівелювання та способи їх запобігання [101].

Однак варто зазначити, що податковим ризикам піддаються всі суб'єкти податкових взаємовідносин, тобто не лише платники податків, але й держава. На думку деяких дослідників, податковий ризик для держави

виражається в недоотриманні коштів, що стає причиною виникнення відповідних економічних (зниження темпів економічного розвитку) та фінансових (зменшення фінансування з бюджету) наслідків [59, с. 91]. У цьому зв'язку розробка якісної системи управління податковими ризиками держави та платників податків є надзвичайно актуальним напрямом дослідження.

Класична теорія податкових ризиків передбачає вплив на них у наступних формах: зниження, збереження і передачі (рис. 3.5). Беручи до уваги, що в рамках цього дослідження мова йдеться про податкові ризики як держави, так і платників податків, оптимальною формою управління ризиками є їхнє зниження. Зокрема, видається малоімовірною можлива передача державних податкових ризиків іншій стороні як ще одного джерела скорочення ймовірності їхнього наступу.

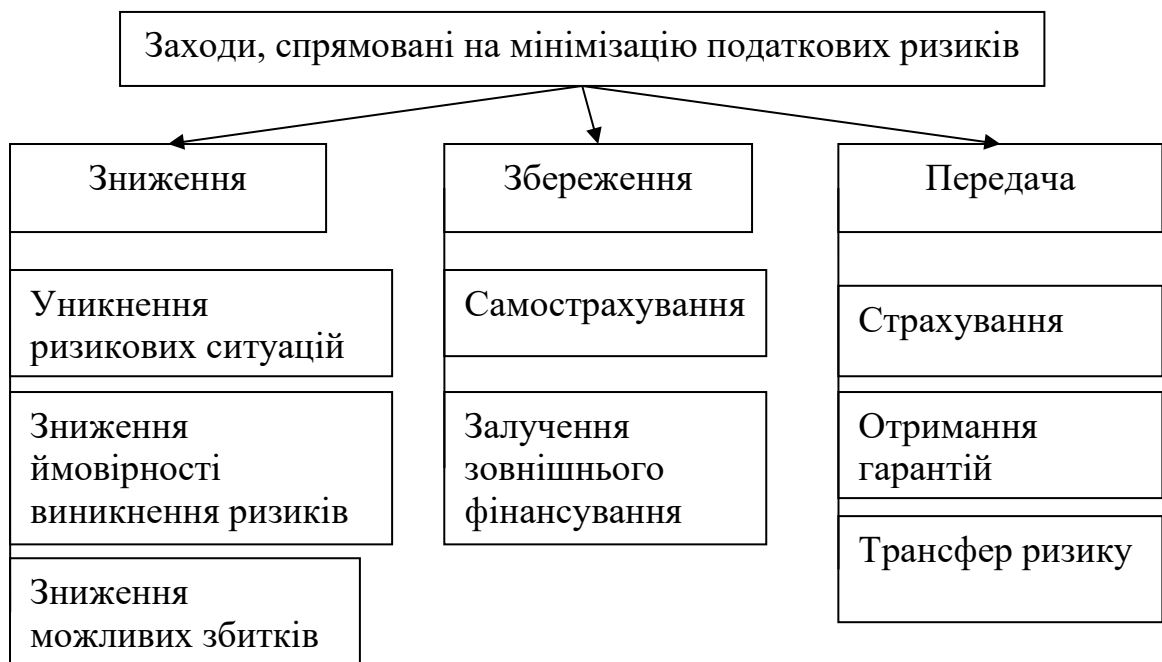

Рис. 3.5. Заходи, спрямовані на мінімізацію податкових ризиків

Процес управління податковими ризиками визначається нами як сукупність механізмів відповідної ідентифікації загроз та невизначеностей, аналізу та оцінки податкової ситуації та встановлення заходів щодо запобігання або зменшення негативного впливу на державу. Управління

ризиками – це «структурований процес, що складається з чітко визначених етапів, відповідно до яких відбуваються систематична ідентифікація, аналіз, визначення пріоритетів та обробка ризиків з метою підтримки більш ефективного прийняття рішень» [41, с. 396].

У найбільш узагальненому вигляді запропонований підхід щодо управління податковими ризиками подано на рис. 3.6. Центральним елементом процесу управління ризиками є операційний контекст, який можна визначити як середовище, в якому функціонує податкова система. При цьому операційний контекст повинен розглядатися як на зовнішньому, так і на внутрішньому рівнях. Зовнішній контекст поєднує ряд факторів довкілля, включаючи законодавство, громадську думку та економічні умови. До внутрішнього контексту належать такі фактори, як:

- організаційна структура податкової системи;
- податкова культура та грамотність;
- професійні кадри;
- наявність ІТ-інструментів та доступ до даних платників податків [100].

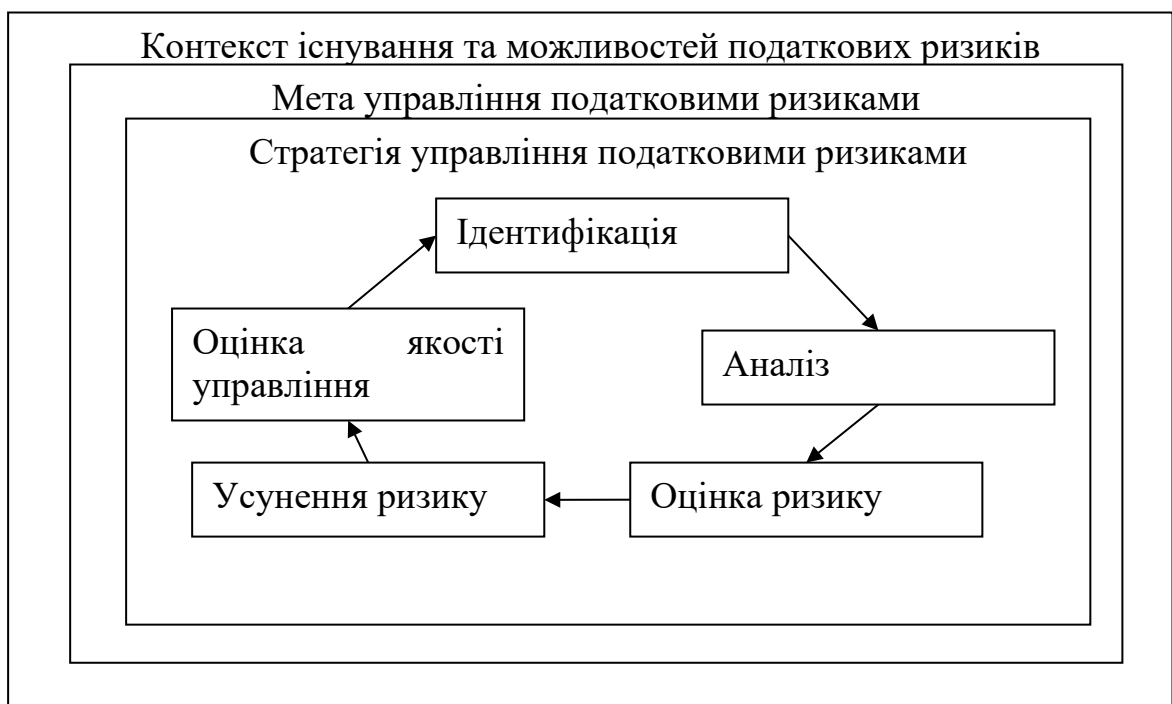

Рис. 3.6. Загальна схема управління податковими ризиками

При цьому рівень збору даних у цифровій формі має вирішальне значення для управління податковими ризиками. У найпростішому вигляді контекст можна розглядати як ігрове поле разом із правилами гри. Це основа, у якій застосовуються механізми управління податковими ризиками. Цілі описують мету гри, чого саме необхідно досягти (в контексті даного дослідження можуть бути досягнуті три головні цілі – зниження, збереження або усунення податкового ризику на рівні держави, при цьому в процесі управління також реалізуються виявлення та оцінка ризику).

У рамках проведення безпосереднього управління конкретними податковими ризиками держави можуть формуватися вужчі цілі із завданням ієрархії цілей. Варто навести приклад:

- ціль високого рівня: підвищити добровільне дотримання податкового законодавства;
- виявлений ризик: відсутність довіри до податкових органів;
- нова мета: підвищити довіру до податкових органів;
- новий ризик: проблемна взаємодія та спілкування співробітників податкових органів та платників податків;
- нова мета: змінити ставлення працівників податкових органів до процесу взаємодії з платниками [102].

На цьому прикладі видно, що, формулюючи ієрархічні цілі, в результаті завдання управління – нівелювати ризик, виявлений на високому рівні. Стратегія описує, як грати в гру, щоб досягти заданої мети; вона включає в себе п'ять основних етапів управління ризиками. Послідовність реалізації стратегії представлена більш детально на рис. 3.4.

Перші два етапи управління – «ідентифікація» та «аналіз» – передбачають детальну оцінку законодавчої основи у податковій сфері, практики оподаткування та податкового адміністрування господарюючих суб'єктів, виявлення проблем застосування окремих норм податкового права. Виходячи з поставленої мети – розробка системи управління податковими ризиками держави потребує їх загальної класифікації:

- 1) ризики в області оподаткування доданої вартості:
 - ризики посередників-експортерів товарів;
 - ризики експортерів електронних послуг;
 - ризики податкового контролю для експорту послуг;
 - ризики зростання витрат на податковий контроль об'єктів оподаткування;
 - ризики втрат бюджету при відновленні ПДВ;
- 2) ризики в області оподаткування прибутку і доходів:
 - ризики невідновлення податкових доходів після COVID-19;
 - неотримання ПДФО з причини наявності неформальної цифрової та нецифрової зайнятості;
 - розмивання податкової бази від електронної торгівлі не за місцем формування доходів;
 - ризик неузгодження нових елементів правил з іншими країнами;
 - використання криптовалюти для уникнення від оподаткування;
 - недоотримання податків на доходи у зв'язку з використанням криптовалюти як джерела доходів;
- 3) ризики, джерелом яких є членство в різноманітних організаціях та союзах, зокрема, це:
 - ризики неотримання податкових доходів у зв'язку з високою часткою «сірого» та «чорного» імпорту тютюнової та алкогольної продукції (пов'язаний також із митними ризиками);
 - ризики слабкої гармонізації акцизного оподаткування (які є одним із факторів високої частки нелегального імпорту ряду) підакцизних товарів в Україну з інших країн;
- 4) митні ризики:
 - неповне декларування товарів, що реалізуються;
 - заниження митної вартості, яка виступає базою для обчислення податку [102].

Наступним етапом виступає «оцінка» податкових ризиків. Виявлені та проаналізовані ризики повинні бути проранжовані та розставлені за пріоритетами, оскільки вони відрізняються один від одного як з позиції поточних фінансових втрат, так й з точки зору майбутнього мультиплікативного ефекту. Основна мета етапу оцінки ризиків полягає в тому, щоб вибрати, які ризики слід усувати, враховуючи наявні форми та ресурси. Тому на цьому етапі необхідні обидва види інформації: про самі ризики і про наявні ресурси для їхнього усунення. Варто зазначити, що реалізація цього етапу не завжди представляється цілком можливою. Зокрема, проведення кількісної оцінки податкового ризику держави часом є складним процесом, внаслідок тісного взаємозв'язку з тіньовим сектором економіки, оцінити який навіть за «грубими» статистичними підрахунками практично неможливо. Наприклад, серед безлічі виявлених податкових ризиків на даний момент можливо дати приблизну оцінку лише за трьома податковими ризиками (грунтуючись на приблизних оцінках рейтингових агенцій):

- 1) обсяги недовиконання щорічних податкових доходів від незаконної реалізації алкогольної продукції;
- 2) обсяги недовиконання щорічних податкових доходів від нелегального обороту тютюнової продукції;
- 3) обсяги недовиконання щорічних доходів від ПДФО і страхових внесків через наявність «сірого» фонду оплати праці.

Четвертий етап «усунення ризику» є найважливішим у процесі управління ризиками. Важливо відзначити, що для ефективного усунення податкових ризиків закладені механізми їх управління мають відповідати поточній макроекономічній кон'юнктурі, політичній ситуації, фінансовій стабільності та ряду інших факторів [100].

Зважаючи на особливості ідентифікації та аналізу наявних та можливих податкових ризиків, на нашу думку, варто запропонувати проведення певних заходів, спрямованих на мінімізацію їхніх наслідків.

По-перше, це здійснення спільного вирішення податкових ризиків між різними податковими, й не лише такими відомствами та установами. В рамках такого підходу мінімізації податкових ризиків особливе місце займає модернізація системи управління ризиками в податкових та митних органах. Ця обставина обґрунтована тим фактом, що податкові та митні органи адмініструють «загальні» податки (ПДВ та акцизи), але за різними напрямками діяльності економічних суб'єктів (транскордонна торгівля та реалізація в межах певної державної території).

По-друге, обґрунтування методів оподаткування, яке є системним фактором нівелювання податкових ризиків держави і має бути синхронізовано із вимогами сучасної цифрової економіки. Під час реалізації зазначеного механізму можливий цілий ряд напрямів. Наприклад, з метою справедливого розподілу прибутку транснаціональних компаній, що надають електронні послуги, доцільною є оцінка можливості запровадження податку на цифрові послуги на території певної держави [59, с. 106]. Крім того, встановлення системи податкового регулювання угод та операцій щодо криптовалюти. Підхід до оподаткування не повинен бути необґрунтовано обтяжливим для діяльності учасників ринку, натомість на цьому етапі він міг стимулювати інновації та сприяти припливу інвестицій в державу. Наприклад, для мінімізації ризиків, пов'язаних з регулюванням криптовалюти, може бути рекомендований шлях окремих зарубіжних країн, що передбачили введення спеціальних зон як пілотних проєктів. Наступним напрямком є розвиток податкового адміністрування в області прямого міжнародного оподаткування, яке полягає в розробці спеціальних методик, сервісів і ІКТ-інфраструктури податкового адміністрування цифрових взаємовідносин, що трансформуються. Окрема увага має бути приділена впровадженню технології блокчейн та смарт-контрактів у податкові розрахунки. Однак найважливішим фактором залишається здатність податкових органів забезпечувати прозорість податкових правовідносин.

По-третє, введення наскрізної системи «прослідковування» товарів, що може бути реалізовано у формі маркування, удосконалення контролю за акцизними марками. Важливо відзначити, що в умовах формування єдиного економічного простору система відстежування буде ефективною лише за її роботи на території всіх країн-учасниць об'єднання або союзу. «Робочим» також є механізм, при якому видача акцизних марок відбуватиметься тільки за наявності певного забезпечувального платежу в розмірі акцизу або банківської гарантії. Аналогічний принцип на сьогодні використовується при сплаті акцизів на алкогольну та спиртовмісну продукцію, де факту виробництва передуює оплата авансового платежу акцизу. Безумовно, такий механізм несе в собі головним чином фіскальний ефект, не враховуючи інтереси бізнесу. Але в умовах істотної «тінізації» ринку тютюнової продукції вважаємо, що цей забезпечувальний механізм є необхідним.

По-четверте, узгодження міжнародних правил оподаткування на міжнародному рівні є першочерговим механізмом усунення податкових ризиків в умовах глобалізації та інтернаціоналізації бізнес-процесів.

По-п'яте, вибір найбільш ефективних інструментів усунення багаторазового оподаткування за допомогою переукладання всіх наявних договорів та угод щодо уникнення подвійного оподаткування, з відповідним використанням сучасних цифрових технологій.

По-шосте, оптимізація витрат на податкове адміністрування зі сторони як податкових органів, так і платників податків. Даний механізм передбачає встановлення таких методів і способів оподаткування, які, з одного боку, дозволятимуть скорочувати витрати на податковий контроль, з іншого, не призводитимуть до надмірно високих витрат бізнесу й не перешкоджатимуть його залученню в економіку. Наприклад, на нашу думку, доцільно розглянути питання щодо переведення в електронну форму укладання трудових договорів між працівником і роботодавцем [99, р. 19], що може суттєво полегшити контроль у сфері трудових взаємовідносин, з одного боку, і захистити права працівників, з іншого.

По-сьоме, гармонізація непрямого оподаткування (зокрема, акцизного), а також вдосконалення режиму безмитної торгівлі, націлені на вирівнювання економічних інтересів та умов роботи суб'єктів господарювання на ринку.

По-восьме, необхідність мінімізувати податкові ризики повинна включати в себе здійснення як проактивних (сприятливих), так й реактивних (коригувальних) заходів реагування на такі ризики: проактивними заходами – є сприятливими заходами, спрямованими на допомогу платникам податків щодо розуміння й виконання власних податкових обов'язків (реалізуються за допомогою надання необхідних виду консультацій, інформаційно-довідкових послуг, здійснення сервісного обслуговування платників тощо). Реактивними заходами – є коригувальні заходи примусового характеру, що спрямовані на мінімізацію попередніх випадків й запобігання майбутніх випадків недотримання податкових обов'язків щодо реєстрації, подання звітності, декларування й сплати зобов'язань платниками податків (реалізуються за допомогою широкого спектру заходів щодо здійснення податкового контролю й погашення податкового боргу).

Реалізація вищевикладених механізмів управління податковими ризиками в сукупності із сучасними технологіями податкового адміністрування дозволить забезпечити стабільне надходження податкових платежів у бюджетну систему, нівелювати (або знизити) податкові ризики держави навіть за умови складної економічної ситуації, за допомогою таких загальних проактивних заходів:

- проведення необхідних консультацій в онлайн та офлайн форматі, під час яких податкові органи надаватимуть необхідні інформаційні консультації для платників податків, з метою пояснення чинних або новоприйнятих вимог законодавства й допомагати уникати помилок під час здійснення звітності;

- здійснювати та підтримувати постійну та належну інформаційну підтримку, в результаті якої платники податків зможуть отримати актуальні

роз'яснення щодо податкових норм, процедур декларування й інших важливих для них відомостей;

– встановлення й розширення відповідних сервісних послуг, за допомогою яких податкова служба надаватиме необхідну допомогу під час подання декларацій, заповнення звітів та дотримання строків сплати податків тощо.

Крім того держава може вдаватися до цілої низки реактивних заходів, які може використовувати вже після виявлення відповідних податкових порушень. Такі заходи повинні бути спрямованими на завчасне виправлення ситуації й запобіганню її можливого повторення, зокрема:

– здійснення ефективного контролю та перевірки податковими органами платників податків, в яких було виявлено певні ризики, аби переконатися в правильності здійсненої сплати податків й подачі відповідної звітності;

– недопущення появи або завчасне погашення податкового боргу. За умов, що платником податків було накопичено певний борг, податкові органи допомагають йому вирішити вказану проблему за допомогою здійснення реструктуризації чи будь-яким іншим легальним способами;

– за відсутності вибору й можливості вдаватися до примусових заходів. Крім того, під час виявлення серйозних порушень можуть бути застосовані також й штрафи чи інші санкції задля забезпечення дотримання законодавства [71].

Таким чином, процес управління податковими ризиками – це свого роду моніторинг, тобто безперервний контроль динаміки зміни характеристик податкових ризиків та ефективності заходів щодо управління ними. Головним завданням такого управління є визначення ефективних шляхів зниження податкових ризиків, у процесі якого реалізовані заходи можуть коригуватися, повинні розроблятися нові методики та процедури управління ризиками. Впровадження системи управління податковими ризиками має бути узгоджено з усіма зацікавленими сторонами

оподаткування. Для того, щоб зацікавлені сторони схвалили впровадження такої системи, необхідно донести до них основні вигоди, які вони отримають від переваги такого впровадження:

- зниження ефективної податкової ставки;
- підвищення ефективності управління грошовими коштами;
- зниження ймовірності податкових санкцій;
- оптимізація робочого процесу податкових фахівців: зміщення основного часу роботи з ведення обліку на завдання щодо аналізу даних та всебічний аналіз податкових аспектів діяльності організації;
- підвищення рівня поінформованості керівництва про податкові питання;
- покращення якості системи управління.

ВИСНОВКИ

Особливості порядку та умов сучасного оподаткування повинні бути встановлені на основі однозначного та зрозумілого підходу, аби і платники податків, і податкові органи, досить точно розуміти, як саме необхідно діяти за кожної конкретної ситуації та які саме податкові наслідки впливатимуть з їхніх дій. Саме з цієї причини деякі вчені вважають, що в процесі оподаткування не можуть виникати жодні ризики, бо не може існувати ніяка невизначеність. Ключове слово тут «не може», але на практиці вказана ситуація слабо здійсненна у масштабі цілої країни. Хоча теоретично саме так й повинні будуватися взаємовідносини під час процесів оподаткування. Уникнути невизначеності можливо тільки якщо платник податків та податкові органи уклали конкретну угоду щодо конкретного питання, наприклад щодо трансфертних цін. За інших умов невизначеність (податкова невизначеність) – існуватиме завжди. Податкова невизначеність взаємопов'язана з недостатністю інформації щодо порядку оподаткування й податкових наслідків. Природа податкової невизначеності формується під впливом двох чинників: комплексності податкових взаємовідносин; різної спрямованості інтересів сторін (т. зв. «податкова пастка»). Комплексність виникає у зв'язку з поєднанням в одну систему різнорідних за змістом суспільних взаємовідносин. Як наслідок, межі застосування правових норм розмиваються, правила гри стають більш невизначеними, з'являється багатогранність, що прагне нескінченності. Ця ситуація посилюється прагненням до універсальності. Тобто порядок оподаткування формується виходячи з того, що одночасно треба передбачити всі можливі варіанти за їх нескінченної кількості. З математичної точки зору подібне завдання є досить проблематичним.

Зважаючи на отримані результати нами було зроблено відповідні висновки.

1. Оподаткування є складним процес, що має внутрішню структуру та функціональні взаємозв'язки, ключовим елементом якого є податкове зобов'язання. При цьому інтереси учасників податкової системи протилежні: для держави першорядним завданням є максимізація надходжень до бюджету, а для платників податків – мінімізація податкових вилучень. Очевидно, саме цим пояснюється та обставина, що наукові дослідження в сфері оподаткування спрямовані в основному на вирішення теоретичних та практичних питань обчислення та сплати окремих податків, а також на розробку фундаментальних проблем оподаткування, пов'язаних із реалізацією податкової політики. Тим часом під час аналізу проблем оподаткування дуже важливим є приділення особливої уваги таким маловивченим питанням податкових взаємовідносин, які, на перший погляд, не відіграють суттєвої ролі для встановлення та дотримання інтересів сторін, що беруть участь у податковому процесі. Зокрема це стосується податкових ризиків. Крім того саме поняття «ризиків» щодо податків почали використовувати зовсім недавно. Більш того, досі поняття «податкових ризиків» все ще мало досліджене як у теоретичному, так і в практичному розумінні. Незважаючи на те, що податкові ризики є реалією сучасної податкової системи з моменту її утворення, вони все ще не знайшли свого відображення у відповідних нормативних актах та документах щодо питань оподаткування.

2. Поява податкових ризиків як держави, так і платників податків обумовлена в основному одними й тими ж факторами, які можна підрозділити на внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори податкового ризику для платників податків – це їхня власна діяльність з податкового планування, а для держави – реалізація податкової політики. Зовнішні чинники податкових ризиків залежить від діяльності відповідного суб'єкта податкових правовідносин. Для платників податків – це зміни умов оподаткування, для держави – це формування й функціонування міжнародних офшорних зон, використання платниками податків схем

мінімізації та уникнення оподаткування, функціонування тіньової економіки. Одночасно із вказаними зовнішніми чинниками для багатьох платників податків й для держави рівнозначної дії надає ще один зовнішній фактор – світова кон'юнктура цін та пов'язане з нею коливання курсу національної валюти по відношенню до світових валют. Таким чином, під час проведення податкової політики, внесення змін до податкового законодавства держава зобов'язана, так само як і платники податків, оцінювати ступінь податкових ризиків щодо можливих втрат бюджетних доходів. Природно, що за такої ситуації державними органами мають оцінюватися й податкові ризики платників податків з врахуванням можливості їх фінансових втрат у зв'язку з передбачуваним запровадженням нових податків, підвищенням податкових ставок, скасуванням податкових пільг тощо.

3. Основна роль в процесах запобігання появи та зниження наявних податкових ризиків всіх учасників податкових взаємовідносин належить саме державі. Тому для зменшення впливу податкових ризиків на фінансове становище платників податків та на дохідну частину бюджетів усіх рівнів необхідним є здійснення з боку держави цілої низки заходів у наступних напрямках.

По-перше, у чинному податковому законодавстві варто усунути наявні неясності, неточності, внутрішні протиріччя та двозначність тлумачення окремих положень, а також протиріччя між нормами податкового законодавства та інших галузей права, і в першу чергу цивільного. Податковий кодекс України має бути «законом прямої дії», що не допускати тлумачення його положень виконавчими та судовими органами. При цьому необхідно здійснювати постійно діючий моніторинг законодавства щодо податків та зборів з метою виявлення в ньому правових та фінансових колізій.

По-друге, необхідною є ретельна правова експертиза, а також більш обґрунтована оцінка впливу внесених змін до норм податкового законодавства на рівень податкових ризиків держави та відповідних

категорій платників податків. До прийняття законодавчих актів щодо внесення змін та уточнень до Податкового кодексу України варто здійснювати експертизу впливу передбачуваних поправок на рівень податкового навантаження як на економіку в цілому, так і на фінансове становище господарюючих суб'єктів та платників податків.

По-третє, повинен здійснюватися цілий комплекс заходів щодо підвищення податкової культури в країні, що сприятиме як зростанню податкової кваліфікації учасників податкових правовідносин, а так і зниженню прагнення платників податків мінімізувати незаконними методами власні податкові зобов'язання перед державою.

По-четверте, актуальною є потреба щодо підвищення професійної кваліфікації та рівня знань працівників контролюючих органів, в том числі за рахунок покращення їхнього матеріального забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агресивна податкова модель. – URL: <https://tpravda.net/politics/opinions/agresivna-podatкова-model/>
2. Адамик О.В. Податкове планування: Навчальний посібник / О. Адамик. – Тернопіль: ТАНГ, 2005. – 150 с
3. Актуальні проблеми податкової системи України. – URL: <https://dc.org.ua/news/tax-system>
4. Андрущенко В. Ризики – сигналітривоги в оподаткуванні / Андрущенко В., Тучак Т. // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 2 (49). – С. 74-83.
5. Бечко П. К. Податковий менеджмент: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. К. Бечко, Н. В. Лиса – К.: Центр учбової літера тури, 2009. – 288 с.
6. Білоусько В. С. Теорія бухгалтерського обліку / В. Білоусько, М. Беленкова. – К. : Кондор, 2007. – 423 с.
7. Бондар О. Ситуаційний менеджмент : навч. посіб. 2-ге вид., перероб та доповн. / О. Бондар. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 388 с.
8. Бортнікова Є.В. Історія походження та сутність понять «ризик», «ризик-менеджмент» та «операційні ризики» / Бортнікова Є.В. // Ефективна економіка. – 2012. – № 8. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=>
9. Бугров О. Аналіз чутливості і аналіз сценаріїв в управлінні ризиками інвестиційних проєктів / О. Бугров, О. Бугрова, І. Лук'янчук // Інвестиції : практика та досвід : наук.-практ. журн. – 2023. – № 3. – лют. – С. 80-86.
10. Вараксіна О.В. Сутність підприємницького ризику в господарській діяльності підприємства / Вараксіна О.В., Кругова А.О. // Економіка та суспільство. – 2021. – № 4. – URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php>

11. Васильєва Т. А. та ін. Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. посібник / Т. А. Васильєва та ін. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 208 с.
12. Великі платники податків: є особливості. – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DG140022>
13. Вербіцька І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур / Вербіцька І. // Сталій розвиток економіки. – 2013. – № 5(22). – С. 282-291.
14. Вибір методів оцінки ризику. – URL: https://www.jvm.kharkov.ua/sbornik/103/1_7.pdf&ved=O156Qd87mVj3IIzP
15. Виноградова М. Аудит: навч. посібник / М. Виноградова, Л Жидєєва. – К.: «Центр учбової літератури». 2014. – 654 с.
16. Вітлінський В. Джерела і види податкових ризиків, їх взаємозв'язок / Вітлінський В., Тимченко О. // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 132-139.
17. Вітлінський В. Ризик у менеджменті. / В.В.Вітлінський., С.І. Наконечний. – К.: ТОВ «Борисфен-М», 1996. – 336 с.
18. Волошина-Сідей В.В. Аналіз оцінки ризиків як інструмент сталого розвитку підприємництва в умовах глобальних викликів та коронакризи / Волошина-Сідей В.В. // Приазовський економічний вісник. – 2021. – № 2(25). – С. 72-76.
19. Головач Г. В. Класифікація податкових ризиків і завдання податкового ризик-менеджменту в умовах невизначеності / Головач Г. В., Швид В. В., Гривнак О. В. – URL: <https://crust.ust.edu.ua/bitstreams/b7bbd6c2-ebd1-4b78-80ec-733d455db17f/download&ved>
20. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: навчальний посібник / Грабовецький Б.Є. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
21. Гранатуров В.М. Ризики підприємницької діяльності / Гранатуров В.М., Шевчук О.Б. – К.: Зв'язок, 2000. – 149 с.
22. Громадська Н. Ефективність прийняття державно-управлінських рішень: особливості використання політичного аналізу / Громадська Н.,

Андріяш В. // Публічне управління та регіональний розвиток. – 2020. – № 8. – С. 445-470.

23. Гросул В. А. Ризик: сутність, причини виникнення та основні види / В. Гросул, М. Усова // Економічний простір. – № 176. – URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1020/989>

24. Данченко О.Б. Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень : монографія / Данченко О.Б., Занора В.О. – Черкаси, 2019. – 278 с.

25. Десятнюк О. М. Домінанти мінімізації податкових втрат: монографія / Десятнюк О. М., Фільо М. М. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 262 с.

26. Десятнюк О. Моніторинг податкових ризиків: теорія та практика: монографія / О. Десятнюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 312 с.

27. Десятнюк О. Стратегічні орієнтири управління податковими ризиками / О. Десятнюк // Бізнес Інформ. – 2012. – № 11. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_11_64

28. Десятнюк О. Управління податковим боргом : навчальний посібник / О. М. Десятнюк, Т. Я. Маршалок. – Тернопіль : Вектор, 2013. – 340 с.

29. Десятнюк О. Управління податковими ризиками – нова парадигма розбудови податкової системи України / О. Десятнюк // Вісн. нац. ун-ту «Львів. Політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2007. – № 606. – С. 355-362.

30. Десятнюк О.М. Моніторинг податкових ризиків (навчально-методичний посібник для слухачів Центру підготовки магістрів) / О. Десятнюк. – Тернопіль: «Воля», 2003. – 152 с.

31. Дзецько Я.Ю. Податкові ризики та їх вплив на стан економічної безпеки підприємства / Дзецько Я.Ю., Мельничук Г.С. // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – URL: <http://global-national.in.ua/issue-15-2017/23-vipusk-15-lyutij-2017-r>

32. Диверсифікація простими словами/ – URL: <https://miloan.ua/blog/diversifikacia-prostimi-slovami>

33. Донець Л. Економічні ризики та методи їх вимірювання : [навч. посібник] / Донець Л. І. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – 312 с.
34. Дячков Д. Формування системи ризик-менеджменту підприємства / Дячков Д. // Економічний форум. – 2015. – № 4. – С. 235-241.
35. Економічний аналіз: базовий курс для податкового аналітика: навч. посіб. / Нац. ун-т ДПС України; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.Л. Тарангул. – К.: СВЦ ДПС України: СВЦ Міндоходів України, 2013. – 799 с.
36. Економічний ризик: методи оцінки та управління: навч. посібник / [Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.] ; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. – 208 с.
37. Євтушенко Н. О. Механізми мінімізації економічних ризиків на промислових підприємствах : дис. ... канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Євтушенко Н. О. – Х.: ХНАДУ, 2011. – 187 с.
38. Євтушенко Н. О. Механізми мінімізації економічних ризиків на промислових підприємствах [Електронний ресурс]: дис. ... канд. екон. наук: спеціальність 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Євтушенко Н. О. – Х.: ХНАДУ, 2011. – 187 с.
39. Євтушенко Н. О. Податкові ризики та система керування ними / Н. О. Євтушенко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Менеджмент інновацій. – 2016. – Т. 24, вип. 6. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumi_2016_24_6_9.
40. Євченко Н.Г. Оцінка податкових ризиків банку в умовах невизначеності / Євченко Н.Г. // Ефективна економіка. – 2011. – № 9. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=695>
41. Загородній А. Г. Фінансовий словник / А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко. 2-ге вид., випр. та доп. – Львів : Центр Європи, 1997. – С. 396.
42. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. А. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.

43. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2005. – 714 с.
44. Зміст та функції підприємницького ризику. – URL: https://e-pidruchniki.com/content/571_71_zmist_ta_funkcii_pidpriemnickogo_riziky.html
45. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : [навч. посібник] / Івченко І. Ю. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
46. Індекс інфляції (індекс споживчих цін) в Україні. – URL: <https://services.dtkk.ua/catalogues/indexes/3-indeks-infliaciyi-indeks-spozivcix-cin-v-ukrayini>
47. Колісниченко К. Основні характеристики податкових ризиків / К. Колісниченко. – URL: <http://www.pu.if.ua/depart/Finances/resource/file/>
48. Королюк Т. Систематизація і класифікація ризиків у галузях економічної науки / Королюк Т.В. // Галицький економічний вісник. – 2015. – Т. 48. – № 1. – С. 62-71.
49. Коюда П.М. Характеристика та класифікація ризиків / Коюда П.М., Коюда О.П. // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. – 2006. – № 71. – С. 203-214.
50. Куцик П. Управління фінансовими ризиками: навч. посібник / Куцик П. – Львів: Растр-7, 2016. – 318 с.
51. Кучеренко В.Р. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник / Кучеренко В.Р., Карпов В.А., Карпов А.В. – Одеса, 2011. – 322 с.
52. Левицька С.О. Ризико-орієнтований підхід у системі податкового менеджменту / Левицька С.О., Осадча О.О. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НаУОА. – 2022. – № 24 (52). – С. 39-47.
53. Легкова М.Ф. Податкове право : посібник / М.Ф. Легкова, В.Б. Марченко. – Київ : КНЕУ, 2004. – URL: <https://www.twirpx.com/Ėle/254445>

54. Лишиленко О. Бухгалтерський облік : підручник / О. Лишиленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 659 с.
55. Малікіна О. Оцінювання державно-управлінських рішень: моделі та критерії [Електронний ресурс] / О. Малікіна, В. Андріяш, Н. Громадська // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2021. – № 9. – Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=2201>
56. Мельник Я.М. Категорія «ризик» у цивільному процесі: сутність, момент виникнення та видова класифікація / Мельник Я.М. // Цивільне право і процес. – 2018. – № 12. – С. 27-42.
57. Методи локалізації ризику. – URL: https://stud.com.ua/45522/ekonomika/metodi_lokalizatsiyi_riziku
58. Методичний посібник щодо аспектів управління ризиками, як складової системи внутрішнього контролю у розпорядника бюджетних коштів. – URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%25D0%25B4Do7I7Gor5rgXxe>
59. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : [навч. посіб.] / За заг. ред. Л. Донець. – К. : Центр учбо-вої літератури, 2012. – 472 с.
60. Облікова політика підприємства. – URL: <https://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ka.html>
61. Орфографічний словник української мови. – URL: <https://559.slovaronline.com>
62. Офшори, схеми, відмивання коштів і оптимізація податків: що про це треба знати – URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/12/>
63. Паскар І.О. Податкові ризики та система управління ними / І. Паскар, О. Савчук. – URL: <http://intkonf.org/paskar-i-o-savchuk-o-i-savchuk-t-m-podatkov-i-riziki-ta-sistema-upravlinnya-nimi>
64. Петлюченко Н.В. LINGUA LATINA & MEDIA = Латинська мова для журналістів : навчальний посібник / Петлюченко Н.В., Морошану Л.І., Томчаковська Ю.О. – Одеса : Фенікс, 2017. – 400 с.

65. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. / Р. Пікус. – К.: Знання, 2010. – 598 с.

66. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу Або адаптація податкового законодавства до умов воєнного часу – URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho

67. Податківці назвали ТОП-5 помилок при поданні податкової звітності у частині обов'язкових реквізитів – URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218394_podatkvts-nazvali-top-5-tv

68. Податкове право і податкові спори – URL: <https://bkadvisers.com.ua/service/podatkove-pravo-i-podatkovyi-spori/>

69. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.10. Із змінами, внесеними згідно із Законом N 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010 – URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>

70. Податкові перевірки – перевіряй, але довіряй: звіт за результатами розслідування за власною ініціативою – URL: <https://boi.org.ua/reports-post/podatkovyi-perevirky-pereviruj-ale-doviruj-zvit-za-rezultatamy-rozsliduvannya-za-vlasnoyu-inicziatyvoju/>

71. Податкові ризики в бізнесі – як управляти ними та мінімізувати – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EA016581>

72. Податкові ризики: сутність та класифікація – URL: <https://WWW.SECURITIES.USMDI.ORG/?P=22&N=44&S=425>

73. Показники ризику та методи їх оцінювання. – URL: <https://ukrayinska.libretexts.org/%25D0%25A1%20XWJyC170OiaBSTgas>

74. Про затвердження Методичних рекомендацій з моніторингу податкових ризиків : Наказ ДПА України від 23.10.2001 р. № 428. – URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DPA1927>

75. Проскура В. Методологічні підходи до управління ризиками / В. Проскура // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 9. – URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/102.pdf&ved=usg=

76. Рачинська А. Сутність та класифікація ризиків на залізничному транспорті / А. Рачинська // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – К.: Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, 2016. – № 11. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&>
77. Ризик як економічна категорія – URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php%3Fid%04c9wwtjpIrHM>
78. Ризики в інноваційному підприємстві – URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php>
79. Ризики: види, вимірювання та управління – URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/15101/>
80. Семенова С. Класифікація ризиків: систематизований підхід з метою управління / С. Семенова // Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. – 2020. – Вип. № 4(2). – С. 42-51.
81. Скрипник М. Викривлення і помилки у фінансовій звітності / М. Скрипник, Н. Скрипник. – URL: http://www.rusnauka.com/21_T6.doc.htm
82. Сорока Л. М. Економічна сутність інвестицій та теоретичні основи інвестування / Л. М. Сорока // Ефективна економіка. – 2014. – № 2. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_2_78.3
83. Сорока П. М. Економічні та фінансові ризики : [навч. посіб. для дистанційного навчання] / П. М. Сорока, Б. П. Сорока; [за наук. ред. О. Д. Гудзинського]. – К. : Університет «Україна», 2006. – 266 с.
84. Стравінська К. Підприємницький ризик: причини, наслідки та управління. – URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28524/2/SNT_278.pdf
85. Тарасова К. Методологічні засади кількісної оцінки ризиків / К. Тарасова // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Економіка. – 2013. – Вип. 23. – URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuo>
86. Ткаченко А. Методи оцінки підприємницького ризику / А. Ткаченко, І. Якошь // Економічний вісник Донбасу. – 2012. – № 3. – С. 136-139.

87. Ткачик Ф.П. Податковий контроль у сфері виявлення ризиків з ПДВ / Ф. Ткачик, Х. Хома // Світ фінансів. – 2016. – № 2 – С.113-123.
88. Топ-10 компаній серед найбільших платників податків – URL: <https://farmak.ua/publication/top-10-kompanij-sered-najbilshih-platnikiv-podatkiv/>
89. Управління податковими ризиками в діяльності фінансових установ – URL: https://ua.kursoviks.com.ua/metodychni_vkazivky/h-ustanov
90. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : [навч. посіб.] / С.М. Фролов, О.В. Козьменко, А.О. Бойко [та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С.М. Фролова. – Суми : УАБС НБУ, 2015. – 332 с.
91. Цимбалюк І.О. Податкова безпека в системі фінансової безпеки держави / І.О. Цимбалюк // Стратегічне управління національним економічним розвитком : [монографія] : у 2-х т. ; за заг. ред. О.В. Кендюхова. – Донецьк : ДонНТ, 2013. – Т. 2. – С. 13-23.
92. Челяк О. Фактори впливу на обсяги та структуру державних видатків // Челяк О.В., Андріяш В.І. / Наукові праці : науково-методичний журнал. – Вип. 278. – Т. 290. Державне управління. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2017. – С. 9-15.
93. Що таке дисперсія та стандартне відхилення? – URL: <https://www.houseofmath.com/uk/encyclopedia/ke>
94. Якою була реакція України на світову фінансову кризу 2007-2009 років – URL: <https://espreso.tv/yakouyu-bula-reaktsiya-ukraini-na-s>
95. Ястремський О. І. Основи теорії економічного ризику : [навч.посібник для студентів екон. спец. вищ. навч. закладів] / Ястремський О. І. – К. : «Арт Ек», 1997, – 248 с.
96. Chapman R.J. Simple Tools and Techniques for Enterprise Risk Management. 2nd edition. / Chapman R.J. – England : Wiley, 2011. – 676 p.
97. Compliance risk management guide for tax administrations – URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs
98. Hoodat H. Classification and analysis of risks in software engineering / Hoodat H., & Rashidi H. // World Academy of Science, Engineering and

Technology. 2009. – № 56(32). – URL:
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.193.3662e=pdf>

99. Joro Leitro Eco-Innovation In Wuencers: Unveiling the Role of Lean Management Principles Adoption / Joro Leitro, Synia de Brito and Serena Cubico // Sustainability. – 2019. – № 11. – P. 12-22.

100. Methodology for assessing technical compliance with the FATF Recommendations and the Effectiveness of AML/CFT systems. – URL:
<http://www.fatf-ga.org/publications/mutualevaluations/ndter.html>

101. Power M. The risk management of everything: Rethinking the politics of uncertainty / Power M. – Demos, 2004. – 220 p.

102. Risk management guide for tax administrations – URL:
http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/tax_coodex_en.htm.

103. Ttravinska S.I. Risk assessment and management as the component of the internal control system of milk processing companies / Ttravinska S.I. // European journal of economic studies. – 2013. – № 2(4). – 136 p.

104. Zech J. Risk Management als System. Zeitschrift fur die gesamte / Zech J. // Versicherungswissenschaft (Zfgvw). – 1983. – H. 4. – S. 646-647.